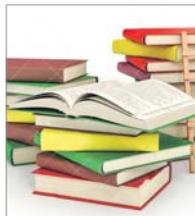

Нацыянальны
сімвал
Беларусі

5

Кніжнымі
слядамі
года

6-7

Плён
акадэмічных
штудый

9

Інавацый-
насць
мастацтва

12

Настасся
Масквіна:
народная

13

ДА НОВАГА!..

Фота: Татцярына Басіноў.

Тэорыя і практыка цудастварэння

Ёсць самая дзіўная навука ў свеце — навука жыцця. У ёй адкрыцці і цуды здараюцца ці не штодня. І разглядаем мы іх у рэчышчы звычайных спраў, але калі абстрагавацца і асэнсаваць: кожны чалавек уключаны ў колазварот цудаў, што адбываюцца вакол яго. Праз уласныя справы і зносіны з іншымі, праз адкрыцці, што робяць вучоныя (не адным толькі годам навукі вызначаецца іх вартасць), праз адбіткі рэальнага жыцця ў літаратуры ці мастацкай сферы — а тут здараюцца сапраўдныя азарэнні і інавацыі, якія часам немагчыма ацаніць адразу: гэта ўздзеянне можна параўнаць з уплывам наначасціц, эффект якіх накопліваецца паступова, але вынік бывае адчувальны, нават выбуховы.

Паспрабуем у гэтыя дні, развітваючыся з 2017 годам, азірнуцца і знайсці тое адметнае, што ўплывала на чалавека, вызначала гуманістычны фон у краіне, а часам шакавала новымі магчымасцямі, пашыраючы далягляд для грамадства. Азірацца варта — каб больш упэўнена глядзець наперад. Падсумоўваць — каб быў грунт адштурхоўвацца для скачка ўверх. Аналізаваць — каб разумець, з чым ісці далей. Розныя задачы і рысы, уласцівыя навуцы, будучы нашым кампасам, што дапаможа сарыентавацца ў гэтым нумары. Але ўсё дзеля таго, каб працягвалася спасціжэнне навукі жыцця, дзе ўсё, што мы ведаем і разумеем у тэорыі, рана ці позна будзе правярена на практыцы — магчыма, ужо ў 2018 годзе.

Акіэнты тыдня:

краіна

У асяродку творчай інтэлігенцыі — яшчэ адзін прыкметны юбілей. 80-годдзе адзначае народны мастак Беларусі Барыс Герлаван. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў творцу з юбілеем. «Вы ўнеслі важкі ўклад у захаванне, развіццё і папулярнасць лепшых традыцый айчынай культуры. Дзякуючы Вашаму таленту людзі розных пакаленняў у Беларусі і за яе межамі адкрываюць для сябе каштоўнасць і значнасць тэатральнага мастацтва», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначае, што ўсе работы мастака адрозніваюцца ўнікальным аўтарскім почыркам, арыгінальнай задумай, бездакорным густам.

На гэтым тыдні Прэзідэнт Беларусі выказаў спачуванні родным і блізім выдатнага кампазітара сучаснасці, народнага артыста РСФСР Уладзіміра Шаінскага. Сумная навіна... «З жыцця пайшоў чалавек вельмі вялікага таленту, які стаў сапраўдным кумірам для мільянаў слухачоў. Яго музыка натхняла і заўсёды дарыла выключна станоўчыя эмоцыі», — гаворыцца ў спачуванні. Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што песні Уладзіміра Шаінскага карыстаюцца заслужанай і шчырай любоўю прадстаўнікоў розных пакаленняў з многіх краін.

Тым часам Прэм'ер-міністр Беларусі Андрэй Кабякоў уручыў дзяржаўныя ўзнагароды лепшым прадстаўнікам працоўных калектываў. Цырымонія прайшла ў Палацы Рэспублікі. Высокімі ўзнагародамі ўганараваны прадстаўнікі сферы культуры. Для іх 2017-ы — год 500-годдзя беларускага кнігадрукавання — быў значым і вызначыўся многімі выдавецкімі праектамі. Знакавай падзеяй стала выданне персанальнай энцыклапедыі «Францыск Скарына». Сёлета завяршылася маштабная рэканструкцыя нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм». Андрэй Кабякоў выказаў упэўненасць, што гэта пасадынічае актыўнаму развіццю айчынай кінаіндустрыі.

Беларусы ў свеце. На пасяджэнні Савета Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь было прынята рашэнне аб стварэнні ў парламенце рабочай групы па справах беларусаў замежжа. Яна дапаможа пашырыць эканамічныя і культурныя сувязі з сусветнымі, якія пражываюць за мяжой. Паводле старшыні Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў па адукацыі, культуры і навучы Ігара Марзалюка, які ўзначальвае групу, беларусы замежжа самі звярнуліся ў парламент з просьбай аб стварэнні такой структуры. Гэта паспрыяе кантактам з дыяспарай, з тымі, хто працуе і жыве ў розных краінах свету, але пры гэтым захоўвае сваю культурную ідэнтычнасць.

Каб ведалі і памяталі. Калекцыя факсімільнага выдання беларускага першадрукара Францыска Скарыны перададзена ў Астане бібліятэцы першага Прэзідэнта Казахстана, паведамлі ў Пасольстве Беларусі ў Казахстане. Падчас цырымоніі перадачы ў «Назарбаев Цэнтра» намеснік дырэктара бібліятэкі Амірхан Рахімжанав падкрэсліў, што «факсімільнае перавыданне работ беларускага першадрукара — дар сапраўды бяспэжны, які годна характарызуе ўсебаковае супрацоўніцтва і ўзаемааруменне, што склалася паміж дзвюма краінамі і народамі». Пасол Беларусі ў Казахстане Анатоль Нічкасаў распавёў, як развіваецца двухбаковае культурнае супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Казахстанам.

А заключная частка факсімільнага выдання «Кніжнага спадчына Францыска Скарыны» перададзена найбуйнейшым бібліятэкам Украіны, паведамлі ў Пасольстве Беларусі ва Украіне. Цырымонія перадачы тома выдання адбылася ў Кіеве. Дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман Матульскі перадаў яго ў дар Нацыянальнай навуковай бібліятэцы імя Я. Мудрага, Дзяржаўнаму музею кнігі і кнігадрукавання Украіны, Дзяржаўнаму гісторыка-культурнаму запаведніку горада Астрога, Харкаўскай дзяржаўнай навуковай бібліятэцы імя У. Г. Караленкі, Адэскай нацыянальнай навуковай бібліятэцы, Закарпацкаму абласнаму краязнаўчаму музею імя Т. Лягоцкага, Нацыянальнаму музею ў Львове імя А. Шапціцкага і Нацыянальнай навуковай бібліятэцы імя В. Стэфаніка.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

ГОДная справа

Плён неабьякавасці

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі падвялі вынікі юбілейнага года

500 гадоў таму Францыск Скарына надрукаваў «Псалтыр» — першую кнігу ў беларускім і ўсходнеславянскім кнігавыданні. Усяго ж ім было перакладзена і выдадзена 25 кніг, дзякуючы якім мы сёння можам гаварыць пра Скарыну як пра асветніка-гуманіста, тэарэтыка кніжнага мастацтва. Менавіта таму свята 500-годдзя кнігавыдання ў краіне адзначаецца шырока і на самым высокім узроўні. За год была праведзена вялікая праца, якая паказала адказнае стаўленне і неабьякавасць беларускага грамадства да айчынай гісторыі і культуры.

— Гэты год пачынаўся з пасяджэння арганізацыйнага камітэта, які ўзначальваў Лілія Ананіч і Барыс Святлоў, — успамінае міністр інфармацыі Аляксандр Карлюкевіч. — Можна прыгадаць крокі, якія рабілі Міністэрства культуры, Міністэрства інфармацыі, Нацыянальная бібліятэка Беларусі, самыя розныя грамадскія і асветніцкія ўстановы нашай краіны, якія прадэманстравалі, што гэты год невыпадковы для Беларусі. Невыпадковы не толькі ў плане шанавання памяці работы папярэднікаў, але і для будучыні. Вельмі прыемна, што падсумоўваецца гэты год такой вялікай справай, як выхад у выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» аднатомнай энцыклапедыі «Францыск Скарына». Саюз пісьменнікаў Беларусі таксама праводзіў шмат конкурсаў, рэалізоўваў ініцыятывы.

Старт юбілею быў дадзены на Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы. У межах мерапры-

Фота Юзена Плескіна.

Урачыстасці «Святло Скарыны» адкрыў міністр інфармацыі Аляксандр Карлюкевіч.

емства прайшоў сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час», на якім сабраліся прадстаўнікі 20 краін свету. Важнай часткай святкавання стаў Дзень беларускага пісьменства, які сімвалічна прайшоў на радзіме Францыска Скарыны ў Полацку. Свята было насычана разнастайнымі мерапрыемствамі, сярод якіх Міжнародны круглы стол беларускіх і замежных літаратараў «Дыпламатыя і гуманітарнай прасторы», фінал Рэспубліканскага творчага конкурсу юных чытальнікаў «Жывая класіка». Дзякуючы Міністэрству інфармацыі, Міністэрству культуры, Міністэрству замежных спраў, Нацыянальнай бібліятэцы, пасольствам кнігі скарынаўскай тэматыкі былі прадстаўлены ў многіх краінах. Круглыя сталы, прысвечаныя 500-годдзю беларускага і ўсходнеславянскага кнігадрукавання, прайшлі ў Празе, Парыжы, Вільнюсе, Лондане, Варшаве, Пекіне, Бялградзе, Маскве, Санкт-Пецярбургу. І гэта далёка не ўсе гарады. А праект Выдавецкага дома «Звязда» — кніга «Францыск Скарына на мовах народаў свету» набыў вялікую папулярнасць. Урывак з прадмовы да кнігі «Юдзіф» перакладзены на 66 моў.

500-годдзе беларускага кнігадрукавання стала адпаведным пунктам да яшчэ больш актыўнай дзейнасці ў напрамку развіцця айчынай культуры. Дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман Матульскі адзначае:

— Калі мы кажам пра захаванне спадчыны Скарыны, трэба памятаць, што гісторыя дайшла да нас з дапамогай людзей, здаецца, непрыкметнай прафесіі — бібліятэкараў. Дзякуючы іх працы ў Беларусі, а таксама нашым калегам у Расіі, Польшчы, Літве, Украіне, нам па старонцы ўдалося сабраць выданне, якое на сёння з'яўляецца найбольш поўным зборам кніжнай спадчыны Скарыны. Я ўпэўнены, што мы ведаем пра Скарыну далёка не ўсё, аднак зрабілі яшчэ адзін крок наперад. Да працы далучыліся не толькі навукоўцы, але і ўсе людзі, неабьякавыя да гісторыі народа. Гэты год яшчэ і Год навукі. І мы невыпадкова ўслаўляем нашага першага доктара навук, які пакінуў пасля сябе вялікую спадчыну. Кіраўнік краіны паставіў перад намі вельмі важную, але няпростую задачу — фарміраваць культурны імунітэт нашага народа.

Вікторыя АСКЕРА

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

3 рэгіянальнай значнасцю

У Віцебску вызначылі лаўрэатаў абласной літаратурнай прэміі імя Петруся Броўкі за 2017 год

Нягледзячы на тое, што прэмія штогод уручаецца ў намінацыях «Проза» (у тым ліку публіцыстыка і драматургія), «Паэзія» і «Літаратура для дзяцей», сёлета лепшымі літаратарамі назвалі адразу чатырох творцаў: у намінацыі «Проза» перамаглі два аўтары. Гэта пісьменнікі Ганна Навасельцева (за кнігу «І чарам сніцца чалавек») і Аркадзь Падліпскі (з кнігамі «Вуліца Гогаля, 6», «Вуліца Леніна, 32», «Вуліца Суворова, 3» і «Вуліца 1-я Даватара, 14/9» з аўтарскай публіцыстычнай краязнаўчай серыі «Біяграфія віцебскага дома»). Зборнік вершаў «Дар Божы — жыццё» паэткі Алены Фядзязевы адзначылі ў намінацыі «Паэзія». У галіне дзіцячай літаратуры лепшай назвалі кнігу Тамары Красовай-Гусачэнкі «Дзіцячы свет». Дарэчы, паэтэса, празаік і публіцыст,

старшыня Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Тамара Красова-Гусачэнка ўжо стала лаўрэатам самай першай прэміі імя Петруся Броўкі, якую ўручылі лепшым літаратарам Віцебшчыны ў 2013 годзе.

Літаратурная прэмія Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта была заснаваная ў 2012 годзе ў Год кнігі. Намінантаў вылучаюць пісьменнікі Віцебшчыны, а таксама працоўныя калектывы і грамадскія арганізацыі. Пры выбары лаўрэатаў спецыяльна арганізаваная камісія звяртае ўвагу на актуальнасць твораў у кантэксце літаратуры і культуры краіны, а таксама на рэгіянальную значнасць і выкарыстанне ў творы краязнаўчых вобразаў.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

29 снежня — на пасяджэнне літаратурнага аб'яднання «Пламя» (вул. Фрунзэ, 7). Пачатак а 17-й гадзіне.

3 студзеня — на літаратурную імпрэзу «У пошуках залатога ключыка», прымеркаваную да 135-годдзя А. Талстога, у дзіцячую бібліятэку № 15. Пачатак а 10-й гадзіне.

3 студзеня — у Школу юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ. Пачатак а 15-й гадзіне.

4 студзеня — на прэзентацыю кнігі Міхася Пазнякава «Прогулкі па Мінску», прысвечанай юбілею горада, у публічную бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча. Пачатак аб 11-й гадзіне.

5 студзеня — на творчы праект Наталіі Касцючэнкі «Дыялогі пра галоўнае» ў Мінскай дзяржаўнай лінгвістычнай універсітэт. Пачатак а 13-й гадзіне.

5 студзеня — на свята дзіцячай кнігі з удзелам пісьменнікаў Мінскага гарадскога аддзялення СПБ у публічную бібліятэку № 13. Пачатак а 10.30.

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

4 студзеня — на Бехцераўскія чытанні ў магілёўскую бібліятэку № 9. Пачатак а 17.30.

5 студзеня — на юбілейны творчы вечар Міколы Салаўцова ў Палац культуры г. Чавусы. Пачатак а 14-й гадзіне.

Знагоды

Люстэрка тыдня:

СВЕТ

ФУНДАМЕНТАЛЬНАСЦЬ І КАРУНКАВАСЦЬ

Часопіс «Полымя» адзначыў 95-годдзе ў дзелавым фармаце

Рэдакцыя часопіса «Полымя» з нагоды юбілею сабрала ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі пісьменнікаў, літаратуразнаўцаў, навукоўцаў ды прадстаўнікоў афіцыйных устаноў. У межах святкавання 95-годдзя прайшоў круглы стол «Літаратурна-мастацкае выданне ў сістэме культурных каардынат».

95-годдзе часопіса «Полымя» — значная падзея для ўсёй краіны, таму рэдакцыя выдання атрымала віншаванне ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі. Найлепшыя пажаданні часопісу перадаў і міністр інфармацыі Беларусі Аляксандр Карлюкевіч.

— Часопіс «Полымя» — гэта імёны вядомых літаратараў розных часоў, якія спалучаюцца ў адзіную раку, што цяжэ і не спыняецца, — заўважыў пісьменнік, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аляксандр Бадак. — Гэта рака не мялее амаль сто гадоў, і добра, што сёння яна такая паўнаводная: без літаратурнага выдання літаратуры быць не можа.

Думку Аляся Бадака падтрымаў доктар філалагічных навук, акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук, літаратуразнаўца, пісьменнік Уладзімір Гніламёдаў: «Святкаванне юбілею часопіса вызначае стыль нашай гаворкі: хочацца згадаць самае лепшае, і для гэтага ёсць усе падставы. Нягледзячы на тое, што зараз літаратурны працэс не перажывае свой эстэтычны апагей, літаратура ў краіне вельмі размаітая. Рэдакцыя «Полымя» шмат працуе, каб быць на ўзроўні часу і яго патрабаванняў, і мы — чытачы, крытыкі, літаратуразнаўцы — можам гэта ацаніць няўзброеным вокам».

Начальнік Адукацыйнага цэнтру Навукова-метадычнай установы «Нацыянальны інстытут адукацыі» Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь Ірына Шаўлякова-Барзенка адзначыла, што круглы стол гэтым разам «падмануў» усе жанравыя чаканні, бо спалучыў фундаментальнасць і карункавасць: выступоўцы агучвалі як дакладныя

планы і прапановы, так і шчырыя віншаванні.

Павіншаваць выданне з юбілеем, а таксама ўзяць удзел у круглым stole прыйшлі дырэктар — галоўны рэдактар «Выдавецкага дома «Звязда»» Павел Сухарукаў, былы галоўны рэдактар «Полымя», а зараз адзін

з яго пастаянных аўтараў Мікола Мятліцкі, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аляксандр Суша (дарэчы, бібліятэка адзначыла 95-годдзе выдання адмысловай выстаўкай, дзе прадэманстравала нумары часопіса ад самага яго пачатку), дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі Іван Саверчанка, намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, галоўныя рэдактары часопісаў «Нёман» і «Маладосць» Аляксей Чарота ды Святлана Воцінава.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Мастацтва дыялогу

Частуйцеся, госці дарагія!

Парыжан запрасілі за беларускі «Стол»

Гэтага і трэба было чакаць: пасля заканчэння Венецыянскай біенале праект, што там прадстаўляў Беларусь, паехаў далей па свеце. Імя мастака Рамана Заслонава вядомае ў Еўропе, і калі ён запрашае за «Стол» усіх ахвотных, то чаму б не скарыстацца і не адчуць цуд беларускай гасціннасці? Ініцыятыву творцы падтрымала Пасольства Рэспублікі Беларусь у Францыі.

І ў гэты перадкаляндны дні за «Стол» беларусы запрасілі парыжан. У галерэі Francis Barlier на авеню Мацінён можна пазнаёміцца з відэапраектам, які насамрэч быў створаны супольна: акрамя Рамана Заслонава над стварэннем відэа працавалі прад'юсар Віктар Лабковіч і рэжысёр Сяргей Талыбаў.

Відэа на 32 хвіліны дапаўняе скульптурная інсталяцыя. Перад глядачом мільгаюць больш за два дзясяткі міні-сцэн на фоне галоўнага і нязменнага аб'екта — роўнай паверхні стала. Глядач становіцца яшчэ і ўдзельнікам драматычных, камічных і філасофскіх сюжэтаў, якія разгортваюцца па той бок «Стала». Праект часноўваецца на рэальнасці паўсядзённага жыцця, і кожны глядач

можа вызначаць у ім уласную інтэлектуальную і эмацыянальную тэрыторыю. «Тут не трэба ніякіх эзатэрычных аргументаў, няма самарэфлексіі і погляду ў змрочныя глыбіні падсвядомасці. Мы бачым простую заяву пра самую складаную рэч на зямлі ці па-за ёй: пра людзей», — так апісвае сваё ўражанне ад праекта «Стол» вядомы амерыканскі мастак і крытык Берд Корнэл.

Праект прыцягнуў да сябе высокую цікавасць з боку сусветнай мастацкай грамадскасці, карыстаўся папулярнасцю ў наведвальнікаў біенале і атрымаў розгалас у вядучых сусветных медыя ў сферы мастацтва. Такім чынам, сучасныя мастакі, радзіма якіх — Беларусь, працягваюць традыцыі, закладзеныя папярэднікамі. На адкрыцці праекта ў Парыжы пасол Рэспублікі Беларусь у Французскай Рэспубліцы, пастаянны прадстаўнік Беларусі пры ЮНЕСКА Павел Латушка нагадаў: калісьці выхадцы з Беларусі прычыніліся да стварэння падмурка адной з самых вядомых школ сучаснага мастацтва ў свеце — парыжскай. Нездарма інтэрактыў сучаснага мастацтва Беларусі ў першую чаргу быў скіраваны на гэты дыялог: паміж краінамі і паміж эпохамі. Вядома, што «Стол» чакаюць аматары сучаснага мастацтва ў Беларусі: куратары абяцалі прадставіць праект у Мінску. Абяцанне ўжо на 2018-ы год.

Валерыя АСПЕНКА

Памяць

Вернасць прызначэнню

Пайшоў з жыцця вядомы літаратуразнаўца, выкладчык, крытык Дзмітрый Якаўлевіч Бугаёў. Дзмітрый Якаўлевіч пачаў выкладчыцкую працу ў Мазырскім педагогічным інстытуце, у 1959 — 1964 г. працаваў у Інстытуце літаратуры Акадэміі навук БССР. З 1964 года — дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, дзе выкладаў на філалагічным факультэце. Займаўся праблемамі сучаснага літаратурнага працэсу і шчыра вітаў многіх таленавітых аўтараў. Манаграфічныя даследаванні Дзмітрыя Якаўлевіча прысвечаны творчасці Максіма Гарэцкага, Уладзіміра Дубоўкі, Івана Мележа, Васіля Быкава.

Развітанне з Дзмітрыем Бугаёвым адбудзецца 30 снежня а 13.00 у Рэспубліканскім клінічным медыцынскім цэнтры (г. Мінск, Чырвоная-армейская, 10, былая Лечкамісія).

Міра ІЎКОВІЧ

Каляндны настрой

У НОВЫМ АБЛІЧЧЫ

Міжнародны Каляндны фестываль «Радасць», арганізаваны Елісавецкім жаночым манастыром, праходзіць у сталічным Палацы спорту з 26 снежня па 6 студзеня. Фэст аб'ядноўвае культурную, духоўную, дзіцячую, дабрачынную праграмы і каляндны кірмаш, якія прадставяць манастыры і прыходы з Беларусі, Расіі, Украіны, Сербіі і Грэцыі. Ва ўрачыстай цырымоніі адкрыцця бралі ўдзел Мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Павел, прадстаўнікі ўлады. Падчас адкрыцця быў зроблены падарунак любімаму гораду — мазаічнае пано з малюнкам герба Мінска, створанае мінчанамі і майстрамі Свята-Елісавецкага манастыра.

Сёлетні Каляндны кірмаш праходзіць у Палацы спорту ў новым фармаце. Яго арганізатары падрыхтавалі цікавую праграму. Госці фэсту змогуць паглыбіцца ў казачную каляндную атмосферу, сустрэцца з творцамі, наведваюць

прэзентацыі і канцэрты. У цэнтры фестывальнай пляцоўкі ўсталявана экспазіцыя «Каляндныя вокны», якая дазволіць віртуальна павандраваць па Беларусі, Сербіі, Грэцыі, Расіі, Украіне, Японіі, Бразіліі. А нацыянальныя вечары пазнаёмяць з традыцыямі, культурай і кухняй гэтых краін.

Асабліва ўвага — хлопчыкам і дзяўчынкам. Дзіцячая гасцёўня — самая цікавая творчая прастора! Тут можна не толькі ўбачыць каляндныя спектаклі, але і паўдзельнічаюць у іх стварэнні. А яшчэ змайстраваць каляндны цацкі, скласці каляндныя вершы, навучацца маляваць узоры на шкле...

Самы вялікі сюрпрыз — каляднае прадстаўленне, якое пакажуць 30 і 31 снежня, 5 і 6 студзеня. Маленькіх гасцей калянднай ёлкі сустрэнуць Дзед Мароз ды Снягурка, казачныя героі, якія распавядуць пра галоўны сакрэт Калянд.

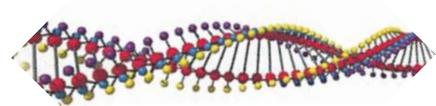
29 снежня — 105 гадоў з дня нараджэння Пятра Масцерава (1912 — 1982), беларускага акцёра, заслужанага артыста БССР.

30 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Паўла Златагоравы (сапр. Гольдберг; 1907 — 1969), беларускага і расійскага рэжысёра оперы, заслужанага артыста БССР, заслужанага артыста РСФСР.

31 снежня — 105 гадоў з дня нараджэння Мікалая Гудзіева (1912 — 2007), беларускага графіка, жывапісца, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

1 студзеня 95 гадоў споўніцца Віктару Грамыку, беларускаму жывапісцу, народнаму мастаку Беларусі.

БЯСКОНЦАСЦЬ ПАЗНАННЯ

У нашай краіне 2017-ы прайшоў пад знакам Года навукі. Шматлікія мерапрыемствы з гэтай нагоды амаль па ўсіх галінах сучасных ведаў увесь час былі ў фокусе грамадскай цікавасці. П'езд вучоных, які адбыўся ў Беларусі, для многіх стаў адкрыццём у пазнанні таго, што адбываецца ў краіне, што можа быць грунтам для яе далейшага развіцця. У канцы снежня, падводзячы вынікі года, я сустрэўся са старшынёй Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры і навукі, членам-карэспандэнтам Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь Ігарам Марзалюком.

— Ігар Аляксандравіч, якія асноўныя падзеі года былі знакавыя і чаму?

— Безумоўна, П'езд вучоных Беларусі, які адбыўся ў першай палове снежня. Дасягненні айчыннай навукі, пра якія гаварылі на з'ездзе, для многіх сталі нечаканасцю і адкрыццём: навуковае і грамадскае жыццё ў Беларусі значна шырэйшае і больш інтэнсіўнае, чым многія меркавалі. А завяршальным акордам Года навукі стаў сапраўды прарыўны Дэкрэт прэзідэнта «Аб развіцці лічбавай эканомікі».

— Дэкрэт выклікаў неадназначныя водгукі не толькі ў айчыннай, але і замежнай прэсе. У чым яго асноўная філасофія, асноўны пасыл?

— У фундаментальным прызнанні факта, што ў нашай краіне адзін з асноўных сегментаў, што развіваецца, — прадстаўнікі постіндустрыяльных сектараў эканомікі, якія ў значнай ступені капіталізавалі і індывідуалізавалі сваю працу. Яны адчуваюць сваю канкурэнтна-таздольнасць на сусветным рынку і разумеюць, што пры нармальным і зразумелых канкурэнтных асяроддзі, зразумелых эканамічных нарматывах з боку дзяржавы яны будуць паспяхова. Гэты пласт нешматлікі, ён і не можа быць іншым з прычыны элітарнасці дадзенага роду заняткаў, але ён будзе пастаянна нарастаць і станавіцца лакаматывам для рэальнага сектара. Тут ёсць і іншы відавочны факт — нацыянальная навука, адукацыя і культура. Наша краіна знаходзіцца на ўзроўні, які дазваляе паспяхова канкураваць з вядучымі сусветнымі дзяржавамі ў сферы «разумнай эканомікі» XXI стагоддзя. Пад паняццем «культура» я маю на ўвазе шырокі дыяпазон паняццяў, які ўключае і сённяшнія навуковыя тэхнічныя школы ў галіне фундаментальных даследаванняў і ў сферы рэальнага сектара вытворчасці.

— Вы адзін з актыўных удзельнікаў дыскусіі па школьнай рэформе. Наколькі гэта актуальна сёння і ці не знаходзімся мы ў стане пастаяннага рэфармавання сярэдняй школы? Які павінен быць фінал гэтых абмеркаванняў?

— На самай справе гэта нармальны і натуральны працэс, які праходзіць ва ўсіх краінах. Чаму апошнім часам ён прымае формы пастаянных дыскусій? Адказ відавочны. Праблема ў тым, што сёння няма той ступені пэўнасці будучыні, якая была ў папярэдніх пакаленняў. Сёння хуткасць навукова-тэхнічнага прагрэсу ўпершыню абагнала хуткасць змены пакаленняў. Будучыня вельмі няпэўная, мы не ведаем, якія прафесіі будуць асноўныя. Відавочна толькі адно: працэс навучання для кожнага становіцца бесперапынным падчас яго актыўнай працоўнай дзейнасці. Мы павінны павялічваць інфармацыйнасць адукацыі, ствараць той падмурак, які дазволіць бязбольна перайсці ў якасна новы стан пры змене прафесіі або роду дзейнасці.

Дыскусія, штуршок для якой сталі задачы, пастаўленыя перад сярэдняй

школай прэзідэнтам нашай краіны, мае ярка выяўлены пазітыўны бок: у ёй бяруць удзел усе пласты беларускага грамадства. Мы павінны зразумець простую і ясную думку: наша сённяшняя работа над памылкамі ў сярэдняй школе — гэта не прызнанне факта няўдачы і не размова пра мінулае, гэта работа над будучыняй. Гэта прынцыпова новае стаўленне да сістэмы нацыянальнай адукацыі.

— Ці ёсць нейкі прамежкавы вынік, пра які Вы можаце сказаць сёння?

— Безумоўна. На ўсіх узроўнях ёсць разуменне таго, што сярэдняя школа сёння — гэта адзіна магчымая і ўнікальная індустрыя чалавечых магчымасцяў, як у матэрыяльнай сферы, так і ў духоўнай, у рэальным жыцці яны непарыўна ўзаемазвязаны. У новым стагоддзі ўзровень адукацыі ўсіх і кожнага стала магчымым вымераць колькаснымі параметрамі, яна здабыла матэрыяльную сілу. Мы разумеем, што адначасова ідуць два працэсы, якія далучаюць і не выключаюць адзін аднаго: для дзяржавы гэта сацыяльны і эканамічны праект, а для кожнага паасобку — бізнес-праект, які вызначае паспяховаць усяго яго жыцця.

» *Праблема ў тым, што сёння няма той ступені пэўнасці будучыні, якая была ў папярэдніх пакаленняў. Сёння хуткасць навукова-тэхнічнага прагрэсу ўпершыню абагнала хуткасць змены пакаленняў. Будучыня вельмі няпэўная, мы не ведаем, якія прафесіі будуць асноўныя. Відавочна толькі адно: працэс навучання для кожнага становіцца бесперапынным падчас яго актыўнай працоўнай дзейнасці. Мы павінны павялічваць інфармацыйнасць адукацыі, ствараць той падмурак, які дазволіць бязбольна перайсці ў якасна новы стан пры змене прафесіі або роду дзейнасці.*

— Многія гавораць пра тое, што сучасная школа ператварылася ў арганізацыю па продажы ведаў. Як з гэтым змагацца?

— А змагацца з гэтым не варта, гэта непазбежная данасць рынкавай эканомікі. Гэты працэс трэба максімальна бязбольна перабудаваць пад патрэбы грамадства. Трэба прыняць як непазбежнае, што ў шасцігадовым узросце, яшчэ таго не ўсведамляючы, дзеці ўключаюцца ў адукацыйны рынак. Кожнае дзіця хоча вучыцца, але часам не таму, чаго хочучь дарослыя, яно ўспрымае гэты рынак як новае асяроддзе, у якое трапіла. А вось з якім знакам — плюс ці мінус, —

Ігар Марзалюк.

залежыць ад дарослых. Для іх гэта адукацыйная прастора адкрыта на ўваход і выхад: калі ўвайшлі — вынік будзе, не — прабачце...

— У чым адрозненне сённяшняга настаўніка ад настаўніка мінулага?

— У даступнасці любой інфармацыі ўсім і кожнаму. Інфармацыя і веды, пагадзіцеся, не адно і тое ж. Веды не атрымліваюцца, не перадаюцца. Атрыманая інфармацыя, трансфармуецца праз інтэлектуальнае намаганне, становіцца ведамі. Настаўнік павінен перш за ўсё навучыць вучыцца кожнага вучня, а гэта ўжо мастацтва. Простая трансляцыя ведаў нічога не дае, эфект пазнання новага ў дзяцей узнікае толькі ў руху, у дзейнасці. Па гэтай прычыне сістэма адукацыі, як правіла, мае калектыўны і адкрыты характар. Гэта радніць сістэму навучання са спартыўнымі спаборніцтвамі. І настаўнікі, і бацькі павінны навучыць дзіця разуменню таго, што ў будучым дарослым жыцці яно будзе адказваць за ўсё само, а свой жыццёвы поспех або няпоспех закладвае ў школе. Праз гэты парадокс успрымання жыцця мы ўсе праходзім.

— А ў чым асноўная функцыя школы як інстытута, на Ваш погляд?

— У фарміраванні прасторы вакол дзіцяці. Яна павінна быць спагадлівай на любым этапе, бо са сталеннем у старэйшых класах прастора зусім іншая. У пачатковай школе асяроддзе з'яўляецца асноўным, але па меры сталення адбываецца працэс натуральнага інтэлектуальнага раслаення, давайце не будзем сябе падманваць, і на першае месца выходзіць асоба дзіцяці. Школа ва ўсіх сваіх праявах — перш за ўсё камунікацыя. Прычым камунікацыя першасная, самая магутная, што дае той падмурак асобнага ўспрымання сябе ў навакольнай прасторы, які ідзе за чалавекам усё яго жыццё.

— На з'ездзе вучоных Ваша выступленне было прысвечана праблемам гуманітарных навук. У чым іх спецыфіка, наколькі яны запатрабаваныя сучасным жыццём і ў чым іх прыкладнае значэнне?

— А ўсё сказана мною вышэй без гуманітарнага складніка немагчыма. Нацыянальная мова, літаратура і гісторыя ствараюць каркас асобы, які дазваляе не згубіцца, кажучы словамі Аляксандра Зіноўева, у «глобальном чалавечніку». Расійскі гісторык Міхаіл Пакроўскі, які, дарэчы, быў акадэмікам Акадэміі навук БССР, сказаў, што «гісторыя — гэта палітыка, звернутая ў мінулае». Яе

веданне дазваляе пазбягаць шмат якіх памылак. Калі гэта правіла ігнаруецца, то светапоглядныя збоі вядуць да вялікіх матэрыяльных выдаткаў, а часам і да сацыяльных хваляванняў. І ўсё гэта ляжыць па-за плоскасцю нашых жаданняў. Яшчэ Васіль Ключэўскі казаў, што гісторыя не настаўніца, яна не дае ўрокаў, яна хутчэй наглядчыца, якая строга карае за яе няведанне. Але складанасць засваення мінулага — што мы павінны разумець не толькі тое, што нам пакінулі папярэднікі, але і пра што яны замаўчалі.

Гісторыя і літаратура ствараюць тое, што ўсе мы называем адным агульным словам «культура». Але літаратура і гісторыя, іх веданне ёсць не адно і тое ж. Віктар Шклоўскі, прызабыты сёння пісьменнік, які вывучаў Льва Талстога, напісаў наконт гэтага: «Усякі пісьменнік дэфармуе матэрыял, уключаючы ў сваю пабудову. І ён выбірае матэрыял не па прынцыпе дакладнасці, а па прынцыпе зручнасці матэрыялу». Часта можна пачуць, што сёння няма твора, роўнага па маштабе «Вайне і міру» Талстога. А «Каласы пад сярпом тваім» Уладзіміра Караткевіча — якога ўзроўню гэты раман? На маю думку, узроўню Льва Талстога. Недаацэннасць твора ў тым, што існуе праблема перакладу на іншыя мовы, складана перадаць усе тонкасці мовы Караткевіча — гэта абсалютная велічыня ў нашай літаратуры і культуры.

Сёння ў сусветнай эканоміцы ідзе дыфузія ўзаемапранікальных тэхналагічных наваццяў з сусрэчным рухам дыфузіі кіраўніцкіх рашэнняў. Апошнія ж абаліраюцца на гуманітарную сферу. У гэтым плане нашы гуманітарныя веды выходзяць за межы нацыянальных праграм. Мы павінны ведаць не толькі нацыянальную, але і сусветную гісторыю і культуру, якія становяцца нашым другім апірышчам у гуманітарнай адукацыі і ведах.

— Вы заўсёды былі прыхільнікам адраджэння беларускай мовы. Вашу пазіцыю падзяляюць многія і многія яе крытыкуюць. Ці ёсць тут праблема? Калі ёсць, як яна можа быць вырашана?

— Давайце зыходзіць з рэальнасцяў і гаварыць пра тое, што не толькі ў нас, але і ў іншых краінах у мітусні паўсядзённага жыцця перавага заўсёды аддаецца вырашэнню надзённых эканамічных праблем. Праблемы гуманітарнага характару ссоўваюцца як бы «на потым». Ёсць і іншая прычына. Адраджэнне нацыянальнай мовы патрабуе ад усіх і кожнага дадатковага інтэлектуальнага намагання і разумення значнасці гэтай праблемы як адзінай умовы захавання нацыянальнай ідэнтычнасці. Руская мова не можа быць перашкодай для развіцця беларускай мовы і ніколі ёй не была. Для Беларусі XX стагоддзе склалася так, што руская мова стала дамінуючай у паўсядзённай бытавой практыцы. Гэта вынік урбанізацыі і індустрыялізацыі. Відавочная блізкасць моўнай групы беларускай і рускай моў стварае ўсім зразумелыя цяжкасці ў адраджэнні нацыянальнай мовы. Патрэбны час, карпатлівая праца, цяжкае і гранічнае карэктаваў. Мая прапанова была і застаецца проста і яснай — распрацаваць пэапапнае ўкараненне выкладання гуманітарных дысцыплін, спачатку ў школах, а затым і ў ВНУ, на беларускай мове. Выкладанне дакладных і прыродазнаўчых навук весці на рускай мове, а ў некаторых выпадках — і на англійскай. Упэўнены, што гэта адзіны рэальны шлях да адраджэння нацыянальнай мовы і ўсёй беларускай культуры.

Натхнёныя першадрукаром

Якім мог бы быць музей Францыска Скарыны?

На працягу юбілейнага для айчынай культуры года — 500-годдзя беларускага кнігадрукавання — вялася вялікая руплівая праца па ўздыме папулярнасці асобы першадрукара сярод беларусаў і не толькі. Але ў Беларусі дасюль няма музея Францыска Скарыны. Ініцыятыва яго стварэння віруе ў грамадскіх колах, што сведчыць: беларусы памятаюць першадрукара, а значыць, 2017 год прайшоў не дарма. **Канстанцін Усовіч, загадчык музея-лабараторыі Францыска Скарыны Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны**, нават распрацаваў канцэпцыю стварэння дзяржаўнага музея Францыска Скарыны, з якою мы прапануем пазнаёміцца пад заслону года.

У АДПАВЕДНАСЦІ З ЗАСЛУГАМІ

— Францыск Скарына праславіў беларускі народ перад усім светам, зрабіў тагачасную беларускую мову мовай кнігадрукавання, надаў ёй большую ўстойлівасць у грамадскім жыцці, нарэшце, паскорыў развіццё беларускай і ўсходнеславянскай культуры. Ён увекавечаны ў мастацтве, у навуковай літаратуры, яго імем названы вуліцы, установы і арганізацыі, да таго ж у Беларусі існуюць 2 важкія афіцыйныя ўзнагароды — ордэн і медаль Францыска Скарыны. Зразумела, чаму ў навуковай і шырокакультурнай грамадскасці нашай рэспублікі ўжо даўно выказваюцца думкі аб неабходнасці стварэння дзяржаўнага музея Францыска Скарыны. Згодна з «Каталогам музеяў Беларусі», у нашай краіне працуюць 150 музеяў і 112 іх філіялаў. Дык чаму няма дзяржаўнага музея, прысвечанага чалавеку, які стаў нашай візітнай карткай? На жаль, музей-лабараторыя Францыска Скарыны ГДУ імя Ф. Скарыны і на 10 % не замяняе такога музея...

Даўно наспела неабходнасць сабраць у адным месцы ўсе матэрыяльныя носьбіты (у арыгіналах або копіях), якія адлюстроўваюць увесь комплекс скарыназнаўства, каб захаваць і прымножыць іх для наступных пакаленняў, увекавечыць памяць Ф. Скарыны, засведчыць удзячнасць беларускага народа свайму найвялікшаму сыну.

Экспазіцыя скарынаўскага музея (яе можна назваць «Жыццёвы і творчы шлях беларускага і ўсходнеславянскага першадрукара і асветніка Францыска Скарыны») магла б заняць выключнае месца: іншага сапраўднага музея Францыска Скарыны ў свеце няма. Такі музей набыў бы агульначалавечае значэнне, бо велічнасць здзейсненага Скарынам найбольш яскрава выяўляецца на фоне гісторыі Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага, а таксама Еўропы ў першай палове XVI стагоддзя. Паколькі Скарына быў не ў дзясятку гарадоў розных краін, дык музейная экспазіцыя павінна звярнуць

увагу на ўзаемаадносіны гэтых краін паміж сабой і з ВКЛ. Яна мае акрэсліць культуру і палітычнае становішча Еўропы і еўрапейскага Адраджэння, гарадоў Падуі, Познані, Кёнігсберга; магла б падрабязна расказаць пра ВКЛ і яго ўзаемаадносіны з Польскім карацтвам і Рускай дзяржавай, адлюстравала стан Чэшскага карацтва, Прусскага герцагства, гарадоў Кракава і Прагі. Значная роля ў экспазіцыі будзе належаць Полацку: напрыклад, неабходна адлюстравана мадэбургскае права, якое было тут уведзена ў 1498 годзе.

МАЗАІКА СКАРЫНАЗНАЎСТВА

— У Беларусі, Расіі, Украіне і Польшчы, Чэхіі і Літве маецца дастаткова калекцыянага, помнікавага і навукова-гістарычнага патэнцыялу для стварэння такога музея. Экспанаты можна прадставіць у арыгіналах або копіях, муляжах, у лічбавым фармаце, на планшэтах. Такім чынам, наведвальнікі атрымаюць магчымасць адначасова ўбачыць фрагмент метрыкі кракаўскага ўніверсітэта за 1504 год са старонкай спіса першакурснікаў, актывы запіс гэтага ж універсітэта аб прысваенні Скарыну вучонай ступені бакалаўра за 1506 год, актывы запіс Падуанскага ўніверсітэта аб дапушчэнні Скарыны да экзамену на вучоную ступень доктара медыцыны за 1512 год і шматлікія іншыя важныя дакументы. Істотную дапаможную ролю для здабыцця экспанатаў і стварэння экспазіцыі патэнцыяльнага музея акажуць энцыклапедычныя выданні пра Скарыну 1988, 1990 і 2017 гадоў. Энцыклапедыя «Францыск Скарына», якая выйшла напярэдадні 2018 года, сведчыць, што ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ўжо ёсць шмат патэнцыяльных экспанатаў для будучага музея.

Да экспазіцыі можна далучыць дасупныя творы (у копіях ці арыгіналах) вялікіх папярэднікаў і паслядоўнікаў Скарыны, біяграфічныя звесткі пра яго сваякоў і сяброў, сучаснікаў і настаўнікаў, а таксама мастакоў, скульптараў і мастацтвазнаўцаў, якія захаваць вобраз першадрукара. Персаналій скарыназнаўцаў, пісьменнікаў, паэтаў, кінарэжысёраў, кампазітараў, мастакоў, скульптараў, мова- і літаратуразнаўцаў, гісторыкаў, філосафаў, педагогаў, рэлігіязнаўцаў, звязаных з імем Скарыны, у залах такога музея трэба было б прадставіць ці не 600.

Што датычыць структуры музея, дык яе можна падзяліць на асобныя перыяды, якія могуць уяўляць сабой самастойныя выставачныя залы: «Перадумовы для ўзнікнення кнігавыдавецкай і асветніцкай дзейнасці Ф. Скарыны», «Дзяцінства і юнацтва Скарыны, бацька Лука і брат Іван, іншыя сваякі», «Вучоба ў Кракаўскім (Ягелонскім) універсітэце і знаходжанне яго ў Падуанскім універсітэце», «Кнігавыдавецкая і асветніцкая дзейнасць Скарыны ў Празе, Вільні», «Скарына ў паслякнігавыдавецкі перыяд (у Вільні,

Познані, Кёнігсбергу, Празе...», «Папярэднікі, сучаснікі і паслядоўнікі Ф. Скарыны», «Помнікі, мемарыяльныя дошкі Ф. Скарыны; вуліцы, арганізацыі, установы і дзяржаўныя ўзнагароды імя Ф. Скарыны», «Вобраз Ф. Скарыны ў выяўленчым, дэкаратыўна-прыкладным і народным мастацтве, у навуковай і мастацкай літаратуры, музыцы і кіно». У асобнай зале можна змясціць партрэты і звесткі пра гісторыкаў, філосафаў, філалагаў, псіхологаў, мастакоў, пісьменнікаў, паэтаў, драматургаў, якія стварылі шэдэўры інтэлектуальнай думкі пра Ф. Скарыну (тут трэба далучыць копіі ці арыгіналы гэтых твораў). Яшчэ адзін пакой — пад інфармацыю пра дзеячаў сусветнай і беларускай культуры, узнагароджаных ордэнамі і медалямі Францыска Скарыны. Апошняю экспазіцыю прапаную назваць «Скарына і сёння служыць свайму народу». Гэтая частка паведаміць пра ўздзеянне прыкладу Скарыны на беларускую моладзь і ўвесь народ, адлюструе праўленне яго творчай спадчыны ў сучаснай беларускай асвеце, навуцы і культуры.

У ГОСЦІ ДА ПЕРШАДРУКАРА

Лепш за ўсё размясціць музей у Мінску, Полацку або Гомелі, бо ва ўсіх гэтых гарадах — трывалая база. Мінск — сталіца, галоўны горад рэспублікі, Полацк — малая радзіма Францыска Скарыны, Гомель — другі горад у краіне па велічыні. На выпадак размяшчэння такога музея ў ГДУ імя Ф. Скарыны ўжо існуе мастацкая канцэпцыя: акрамя эскіза памяшкання і экспазіцыянага абсталявання, тут ёсць і чарцяжы для іх вырабу. У будучай экспазіцыі кожны экспанат атрымае адпаведны подпіс, маляўніча аформіцца раздзелы экспазіцыі, у жывапіснай ці графічнай форме ўзновіцца адсутныя ў фондах музея творы выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, з'явіцца плакаты, стэнды, графікі, геаграфічныя карты, асноўныя архітэктурныя будынкі тых гарадоў, у якіх Скарына жыў, працаваў ці бываў па сваіх справах. Будуць прадставлены муляжы арыгінальных выданняў Ф. Скарыны і поўнае факсімільнае выданне асобных кніг Скарыны, ажыццёленае ў Беларусі ў год юбілею беларускага кнігадрукавання.

Наведвальнікамі музея маглі б стаць не толькі беларусы, але і грамадзяне іншых краін. У дзяржаўны музей Францыска Скарыны будзе цікава прыйсці вяскоўцам і гараджанам, школьнікам і студэнтам, прадстаўнікам разнастайных сфер і прадпрыемстваў культуры, навуковым работнікам і вучоным, інтэлігенцыі, турыстам. Недахопу наведвальнікаў музей ніколі мець не будзе, бо яго аўдыторыя — увесь беларускі народ і зацікаўлены нашай культурай замежнікі.

Упэўнены, што пры рашэнні стварыць музей Францыска Скарыны ў гэтую неабходную для дзяржавы справу з энтузіязмам уключыцца мноства прадстаўнікоў інтэлігенцыі ды іншых неаб'якавых беларусаў. Я перакананы, што ўсе высокаадукаваныя і інтэлектуальна развітыя людзі ахвотна ўнясуць мноства каштоўных прапаноў і забяспечаць дапамогу для стварэння гэтага музея, які стане калектыўным творам усяго беларускага народа. А толькі такія творы і маюць пераважнае права на увекавечанне...

Падрыхтавала Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Святло асветніка

Францыска Скарыну можна без перабольшвання называць нацыянальным і духоўна-асветніцкім сімвалам Беларусі. Ён паказаў прыклад таго, як трэба любіць родную зямлю і служыць ёй. За магчымасць прызнання ў гэтым ён абраў кнігу.

Актыўная падрыхтоўка да 500-годдзя айчынага кнігадрукавання пачалася яшчэ летась.

І вось цяпер настаў час, каб падсумаваць вынікі скарынінскага года, зразумець, чым папоўнілася скарынінска нацыянальнай духоўнасці. Гэта і стала нагодай для правядзення ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі свята «Святло Скарыны», куды Аргкамітэтам па святкаванні 500-годдзя беларускага кнігадрукавання былі запрошаны найбольш актыўныя ўдзельнікі скарынінскіх праектаў. Ім дзякавалі за ініцыятыву і творчасць, асобных ўзнагароджвалі спецыяльнымі дыпламамі.

Зразумела, у юбілейны для беларускага кнігадрукавання год асабліва ўвага была аддадзена яе Вялікасці — кнізе! Шмат новых, прыгожа аздобленых кніг, прысвечаных юбілейнай даце, выйшла ў беларускіх выдавецтвах. Маштабны праект пад назвай «Кніжная спадчына Францыска Скарыны», прадстаўлены Нацыянальнай бібліятэкай, прагучаў на ўсю краіну. Падчас свята намеснік дырэктара НББ Аляксей Суша расказаў пра каштоўнасць новага выдання.

Літаральна нядаўна адбылася прэм'ера фільма «Скарына», знятага па ініцыятыве Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і па заказе «Сталічнага тэлебачання» пры падтрымцы СП ЗАТ «Юнісон». Сцэнарый напісала вядомая беларуская пісьменніца, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі, уладальнік медала Францыска Скарыны Наталля Голубева, рэжысёрам фільма стаў Аляксей Раковіч.

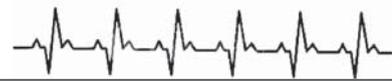
Вобраз Францыска Скарыны знайшоў увасабленне і на сучаснай тэатральнай сцэне. Гэтану папярэднічаў рэспубліканскі конкурс на лепшы драматычны твор. Зараз глядач у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі можа стаць відавочцам падзей далёкага мінулага. Стала прыемнай нечаканасцю, калі сам Скарына з'явіўся і на святочнай урачыстасці ў бібліятэчнай зале.

Падводзячы вынікі 500-годдзя беларускага кнігадрукавання, можна з упэўненасцю гаварыць, што сёлета нашу нацыянальную, ды і, наогул, сусветную літаратуру папоўнілі новыя выдатныя творы. Сведчаннем таму — праведзены Саюзам пісьменнікаў Беларусі конкурс «Душой Скарыны ўзлашчанае слова». Дзякуючы дзіцячай кнізе ў гасцях у Францыска Скарыны пабывалі не толькі беларускія дзеці, але і юныя чытачы Калмыкіі, Дагестана, Кабардзіна-Балкарый, Малдовы. Да таго ж сёлета ў нашай сталіцы побач з Нацыянальнай бібліятэкай з'явіўся Парк пісьменнікаў. Яго беларускія літаратары пасадзілі таксама ў гонар 500-годдзя беларускага кнігадрукавання.

Марыя ЛІПЕНЬ

Ордэн Францыска Скарыны.

Праз час, прастору

Кніжныя вынікі года, як правіла, падводзяць складаннем рэйтынгаў, аднак крытэрыяў можа быць безліч: паводле значнасці, папулярнасці, арыгінальнасці, грунтоўнасці... У кожнага эксперта (ці гэта выданне, ці гэта чалавек) — спісы кшталту «Кнігі года» розныя. Бо ўсё гэта, папраўдзе кажучы, справа густу. Таму паспрабуем сёлета вызначыць не асноўныя літаратурна-мастацкія выданні, але асноўныя літаратурныя тэндэнцыі кніжнага 2017-га.

ВЯРТАННЕ НАЗАД ЯК РУХ НАПЕРАД

Год, што прайшоў пад знакам Францыска Скарыны, прынёс багата плёну не толькі ў навуковай сферы. Кніга перастварэнняў Алесь Разанава прадмоў Францыска Скарыны да надрукаваных ім кніг «Бібліі» «Маем найбольшае самі» («Мастацкая літаратура») не проста данесла да нас праз стагоддзі голас першадрукара, але і стала своеасаблівым адкрыццём новых магчымых шляхоў развіцця мастацкай літаратуры ў сучаснасці. Алесь Разанаў, які шмат разоў выступаў як вынаходнік паэтычных жанраў, ўрэшце прыйшоў і да перастварэння як спосабу адаптаваць 500-гадовы тэкст да ўспрымання чалавека XXI стагоддзя. Відаць, дзякуючы таму, што «Скарына адгукваецца», паводле прызнання самога паэта, кніга перастварэнняў стала ў нейкім сэнсе і цалкам самастойнай мастацкім тэкстам. На такім узроўні развіцця літаратуры, калі, здаецца, ніводнага новага слова ўжо немагчыма сказаць наваствораным тэкстам, шлях, якім пайшоў Алесь Разанаў, бачыцца сапраўды плённым.

Сімвалічна, што ў гэты ж Скарынаўскі год, калі так многа гаворкі вядзецца пра гісторыю беларускай кнігі, выйшла і найгрунтоўнейшая манаграфія Ларысы Доўнар «Кніжная справа ў Мінску (канец XVIII — пачатак XX стагоддзя)» (БДУКМ, нягледзячы на тое, што годам выдання пазначаны 2015, да чытацкай аўдыторыі кніга выйшла на пачатку 2017-га). Больш як тры тысячы мінскіх выданняў, у тым ліку 600 не ўлічаных раней беларускімі бібліяграфамі, дазваляюць не толькі ў больш поўным аб'ёме даследаваць гісторыю беларускага кнігавыдання, але і ацаніць гэты працэс крыху з іншага гледзішча. Шматгадовая даследчыцкая праца ў фондах бібліятэк, музеяў і архіваў Беларусі, Літвы, Расіі і Польшчы, прывяла Ларысу Доўнар да шэрагу высноў, якія могуць падацца нечаканымі тым, хто прызвычаіўся за смугой стагоддзяў бачыць Мінск як губернскаю правінцыю. Не праз рамантызацыю мінулага, але праз факталагічную канкрэтыку аўтар манаграфіі стварае разгорнутую карціну не толькі кнігавыдавецкага працэсу і функцыянавання кніжнага рынку, але і своеасаблівы партрэт гараджан (якія выданні выпісвалі, спансавалі, якія культурніцкія праекты падтрымлівалі, якім мовам аддавалі перавагу пры выбары літаратуры і г.д.).

Добра, што грунтоўны даледчыцкі плён не застаўся адно ў межах манаграфіі, якая распаўсюдзіцца ў асноўным па навуковых залах універсітэцкіх і рэспубліканскіх бібліятэк, і выйшаў на старонкі літаратурна-мастацкага выдання, разлічанага на больш шырокае кола чытачоў. У багата праілюстраванай кнізе з неарыгінальнай сёння назвай «500 гадоў беларускага кнігадрукавання» («Мастацкая літаратура», укладальнікі Алесь Бадак і Віктар Шніп) сабраныя навуковыя артыкулы Ларысы Доўнар, эсэ гісторыкаў літаратуры і літаратуразнаўцаў, вершы класікаў і сучасных паэтаў, прысвечаныя тэме кнігадрукавання.

Сёння актуальным робіцца шлях не толькі паглыбленага даследавання, але і пераасэнсавання нацыянальнай спадчыны ў пазітыўным рэчывы: кінучы нарэшце «вечны плач аб старонцы» і натхняць сучаснікаў усведамленнем уласнага годнасці. У гэтым кантэксце згаданыя кнігі надзвычай каштоўныя. Маём грунт пад

Фота Віктара Асцры.

нагамі, маем багата шляхоў у будучыню, «маем найбольшае самі».

ПАЗІТЫЎНАЯ КЛАСІКА

Ці не таму вялікі розгалас атрымалі сёлета і выданні літаратурнай спадчыны класікаў? Уладзімір Дубоўка, Алесь Дудар, Барыс Мікуліч...

Найбольш размоў было, бадай, пра Уладзіміра Дубоўку — самага яркага паэта 1920-х, аднаго са стваральнікаў, натхняльнікаў і ідэолагаў «Узвышша». І ён — легенда, і пра яго легендаў існуе не менш. Аднак пры гэтым для таго, каб пазнаёміцца з творчасцю паэта ў найбольш поўным аб'ёме, даводзілася звяртацца да часопісаў і газет 1920—1930-х гг. Рабіць гэта, вядома, будзе не кожны. Таму двухтомнік Дубоўкі, што пабачыў свет сёлета ў выдавецтве «Лімарыус» (серыя «Галасы Айчыны»), бяспрэчна, стаў знакавай з'явай у літаратурным жыцці. На сёння гэта самае поўнае выданне: вершы, паэмы, проза, артыкулы, лісты, пераклады. Праца ўкладальніка Дзмітрыя Давідоўскага, а таксама складальніка каментарыяў Віктара Жыбуля і аўтара прадмовы Ірыны Багдановіч заслугоўвае найвышэйшай адзнакі. (Праўда, калі імкнуцца да дасканаласці, то варта адзначыць, што мог атрымацца і трохтомнік.)

Цікава, што адначасова са зборам твораў славуэтага паэта выйшла і дакументальная кніга Ганны Севярынец «Уладзімір Дубоўка. Ён і пра яго», у якой сабраныя ўспаміны, лісты, дакументы, датычныя жыцця і творчасці Дубоўкі. Такім чынам, атрымаўся надзвычай цікавы дуэт. Мэтай укладальніцы было стварыць аб'ектыўны расповед пра жыццёвы шлях пісьменніка. Аднак сказаць, што Ганна Севярынец нарэшце развела самыя распаўсюджаныя міфы, усё-ткі нельга. Хутчэй, дадала яшчэ некалькі. Можа, гэта і не ёсць заганаў. Як бы мы ні імкнуліся сёння прайсціся дарогамі ўлюбёнага аўтара, патрапіць след у след усё адно не здолеем. Жыццё паэта — паэма, метафара, алегорыя. Хай жывуць міфы і легенды, галоўнае, каб заставалася цікавасць.

Вельмі важным і няпростым быў праект па ажыццяўленні выданняў твораў Барыса Мікуліча. «Залатыя мары» аматараў і сваякоў пісьменніка нарэшце здзейсніліся, прычым — двойчы. Бабруйскае бібліятэка № 4, якая носіць імя славуэта земляка, не толькі стала ініцыятарам першых Мікулічаўскіх чытанняў на ўзроўні Узвышайскіх, што ладзіць штогод Беларускі дзяржаўны

архіў-музей літаратуры і мастацтва), але і знайшла магчымасць для выдання двухтэмавага збору твораў пісьменніка, шэраг з якіх друкуецца ўпершыню. Напрыканцы года выйшла кніга твораў Барыса Мікуліча «Мае залатыя мары» і ў «Мастацкай літаратуры». Працягвае тэму чарговы пятнаццаты том серыі «Залатая калекцыя беларускай літаратуры», які сабраў лепшыя ўзоры паэзіі міжваеннага перыяду: Андрэй Александровіч, Змітрок Астапенка, Міхась Багун, Зінаіда Бандарына, Наталія Вішнеўская, Анатоль Вольны, Цішка Гартны, Міхась Чарот, Сяргей Дарожны, Алесь Дудар, Тодар Кляшторны, Юлі Таўбін, Уладзімір Хадзька і іншыя.

Адна з заўважных тэндэнцый асэнсавання класічнай літаратурнай спадчыны — зрабіць яе захапляльна цікавай, і калі дзеля гэтага давядзецца крыху адступіць ад гістарычнай праўды, гісторыя гэта перажыве, а сучаснасці — адно на карысць. Менавіта таму пры складанні рознага кшталту анталогій мяняюцца акцэнтны: перавага аддаецца не тым творам, што звычайна гучаць апошнімі гадамі альбо вандруюць па старонках школьных падручнікаў. Пераадолець інерцыю грунтоўнасці патрыятычна-грамадскага пасылу на карысць вытанчанай лірыкі альбо смелай вобразнасці для нас, беларускіх літаратараў, справа няпростая. Аднак сёння выглядае на тое, што толькі такім шляхам — шляхам прыгажосці — можна ўрэшце зламаць стэрэатып пра беларускую літаратуру першай паловы XX стагоддзя як пра прыземлена-побытавую, сялянскую...

Нарэшце маем сучасную энцыклапедыю для дзяцей «Янка Купала» («Беларуская энцыклапедыя»), якая на многіх старонках... не зусім сучасная. Выдатна, што ёсць цікавыя разнастайныя ілюстрацыі, падрабязныя тлумачэнні незнаёмых сённяшняму сямігадоваму беларусу слоў і рэалій, вершы самога Купалы і яго партрэты, зробленыя ў розны час майстрамі жывапісу. Аднак падбор тэкстаў і назвы тэматычных раздзелаў, што адсылаюць нас наўпрост у сямідзясяты гады мінулага стагоддзя, выдавочна, варта было пераасэнсаваць.

Разам з тым, назіраючы шквал эмоцый вакол абмеркавання постаці Уладзіміра Дубоўкі (ужо не толькі творчасці і дачыненняў з іншымі пісьменнікамі, але і — рысаў характару, акалічнасцяў прыватнага жыцця і інш.), адчуваеш, так бы мовіць, этычнае хваляванне: заглыбляцца ў вывучэнне найдрабнейшых нюансаў творчасці паэта падаецца больш плённым, чым у... яго стасункі з жонкай, напрыклад.

БЛІСКАВІЧНАСЦЬ ЖАНОЧЫХ АБЛІЧЧАЎ

Той, хто сочыць за папулярнымі тэмамі ў беларускай інфармацыйнай прастору, вядома, адзначыць, што ўсё часцей абмяркоўваюцца пытанні гендарнай (ня)роўнасці. Тычыцца гэта не толькі дня сённяшняга. Беларуская літаратура першай паловы XX, што стэрэатыпна ўспрымаецца як пераважна мужчынская, дала свой грунтоўны контраргумент выданнем анталогіі жаночай паэзіі міжваеннага перыяду «Бліскавіцы» («Кнігазбор»). Упершыню пад адной вокладкай змешчаныя творы 61 беларускай паэтыкі, напісаныя ў міжваенны перыяд — з 1918 па 1941 г. Паказальна, што ўкладальнікі Віктар Жыбуль і Аксана Данільчык не проста знаёмілі нас з імёнамі і творами беларускіх паэтак пэўнага часу, але і раскрывалі іх у тым ліку і для сябе. Вядома, не ўсе з прадстаўленых у анталогіі засталіся ў літаратуры, аднак тое, што яны пісалі паўнаважнае вершы (а не толькі забаўляныя-кальханкі для дзяцей, якія нідзе, акром уласнай памяці, не фіксаваліся) і друкавалі іх у перыядычных выданнях, сведчыць пра многае і змяняе палітру літаратурнага жыцця акрэсленага перыяду.

Выказаўся на жаночую тэму і Анатоль Бутэвіч. Напрыканцы года ў «Мастацкай літаратуры» выйшла кніга яго гістарычных нарысаў «Жанчыны з легенды». Пісьменнік прапаноўвае зазірнуць у гістарычнае закуліссе, распавядае пра шэрых кардыналаў беларускай гісторыі ў сукенках. Тое, чаму мы зазвычай не надаём асаблівай увагі: матывы ўчынкаў вялікіх князёў і каралёў часта палягалі не ў дзяржаўна-палітычных інтарэсах, а ў імкненні спатоліць прагу кахання. Але і не ў гэтым найгалоўнейшая роля жанчыны. Калі зазірнуць «за намітку часу», то акажацца, што жанчыны былі не толькі натхняльніцамі, але ініцыятарамі і непасрэднымі

і геаграфію...

здзянняльніцамі вялікіх спраў. Барбара Радзівіл, Соф'я Гальшанская, Настасся Слуцкая, дачка Гедыміна Альдона, Сафія Слуцкая, Кацярына Сабеская, дачка Вітаўта Соф'я... Для кожнай герайні Анатоль Бутэвіч знаходзіць свае словы, і гэтым разам мы маем магчымасць паглядзець у іншым святле не толькі на літаратуру, але і на беларускую гісторыю ўвогуле.

НЕЧАКАНАЯ ТРАДЫЦЫЙНАСЦЬ

І, як гэта ні дзіўна, сваёй традыцыйнасцю ў агульным полі пераасэнсаванняў вылучаецца кніга Адама Глобуса «Сям'я» («Мастацкая літаратура»). Гранічна шчыра, пранізліва-аддана пісьменнік занатоўвае празрыстыя, ледзь улоўныя, як кроплі дажджу, кроплі ўспамінаў. Тонкая назіральнасць, што дазваляе творцу ў краявідах за акном бачыць алегорыі жыццёвых перажыванняў, уражае кранальнасцю эмоцыі. Пярэдадзень зімовых святаў, якія прынята сустракаць у сямейным коле, — найлепшы час нагадаць пра тое, што сям'я — бадай адзінае месца, дзе можна схаватца ад холаду і сцюжы адзіноты. Бо кожны з нас — пад сваім крыжам, і чалавек, што прысвяціў сваё жыццё мастацтву, гэта тычыцца ці не найперш. Новая кніга Віктара Карамазова «Пад крыжам» («Кнігазбор»), прысвечаная асэнсаванню вечнай спадарожніцы таленту — жыццёвай самоты, у дадзеным выпадку — канкрэтнага творцы Фердынанда Рушчыца, як заўжды поўніцца філасофскай глыбінёй і маштабнасцю мыслення.

Можна і не быць сур'ёзным, можна крыху пахуліганіць. Хаця б для таго, каб прыцягнуць увагу распешчанага капрызлівага чытача. Новая кніга прозы Анатоля Крэйдзіча «Хуліган» («Чатыры чвэрці», серыя «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі») правакуе патэнцыйнага чытача на розныя тэматычныя фантазіі. Аднак аповесці і апавяданні, змешчаныя за такой хуліганскай вокладкай, насамрэч прысвечаныя ўранаваяна-традыцыйным тэмам: каханне, здрада, пошукі шчасця і гармоніі ў знаёмых кожнаму з нас жыццёвых нягодах. Зноў жа — да актуальнай тэмы асэнсавання незаўважанага альбо паўзабытага: дакументальная аповесць «Атлантыда Янкі Рамановіча», дзе распавядаецца аб прафесійным мастаку з вёскі Моталь. Чалавек, у якога агучаныя жыццёвыя прынцыпы супадаюць з рэальнымі, сапраўды заслугоўвае таго, каб стаць героем аповесці.

ПАЧУЦЬ СВОЙ ГОЛАС

Актуальным застаецца не пошук новых тэм і спосабаў выяўлення, але пошук новых ракурсаў, новае не праз стварэнне, а праз пераасэнсаванне. Мы не вынаходзім,

але спрабуем «дастрававаць» тое, што з розных прычын не было зроблена своечасова.

Магчыма, менавіта таму заўважна актывізаваўся і перакладчыцкі працэс. Прычым сёлета асабліва вылучаюцца праекты, звязаныя з перакладам дзіцячых кніг. Тут ёсць адзін важны момант, які не заўсёды акцэнтуюцца. Калі аматары прыгожага пісьменства, дзякуючы краўдфандынгам кампаніям, нарэшце атрымліваюць магчымасць спасцігаць на роднай мове ўлюбёных замежных аўтараў, што ўжо чытаны-перачытаны па-руску, то дзіця, бацькі якіх аддаюць перавагу беларускамоўным кнігам, прачытае ці пачуе, напрыклад, «Маленькага прынца» Антуана дэ Сэнт-Экзюперы, «Алісу ў краіне цудаў» Л. Кэрала альбо «Пітэра Пэна» Дж. М. Бары ўпершыню менавіта па-беларуску.

Дарэчы, выданне «Пітэра Пэна» («Кнігазбор», перакладчык Уладзь Лянкевіч, мастак Кацярына Дубовік), якое толькі-толькі з'явілася на паліцах кнігарняў, не толькі выдатная ідэя падарунка да зімовых святаў, але і добрая нагода звярнуць увагу сучасных беларускіх аўтараў, якія пішуць для дзяцей, што захапляльным можа быць чытво і без арыентацыі на сюжэты камп'ютарнай анімацыі. Сёння беларуская дзіцячая літаратура існуе паміж строгай выхаваўча-маралізатарскай дыдактычнасцю і спробамі пакласці класічныя сюжэты пра прынец, што чакаюць свайго казачнага прынца, на мову камп'ютарных гульняў. Хацелася б, як заўсёды, залатой сярэдзіны.

НА ВЫСПЕ СТАЛАСЦІ

Калі маладыя аўтары ўсё-ткі спрабуюць шукаць новыя словы ці, прынамсі, нязвыклыя адценні слоў, то сталыя літаратары ўсё часцей звяртаюцца да таго, што падаецца знаёмым і вывучаным хіба па недасведчанасці. У кірунку асэнсавання свайго літаратурнага шляху і сэнсу літаратуры ўвогуле створаныя кнігі Алеся Разанава «Невядомая велічыня: гутаркі, артыкулы, згадкі» («Логвінаў») і зборнік эсэ Франца Сіўко «Штрыхкоды» («Галіяфы»).

Калі для прызнанага мэтра айчыннай паэзіі Алеся Разанава літаратурная творчасць па-ранейшаму застаецца «невядомай велічынёй», што натхняе і самога аўтара і яго прыхільнікаў, то Франц Сіўко спрабуе знайсці дакладныя адказы на многія пытанні-выклікі жыцця. Невялічкія эсэ-штрыхкоды, размеркаваныя па пяці выспах — Выспа Міжрэчча, Выспа Мова, Выспа Літаратура, Выспа Дараванне, Выспа Смерць, — апісваюць ці не самае характэрнае ў творчым лёсе літаратара, што ментальна — у цэнтрычным сталічным кантэксце, аднак рэальна, фізічна — па-за ім.

Ёсць і іншы шлях падсумавання — 500 старонак выбраных твораў «Далеч вячэрняя» Міхася Башлакова («Народная асвета»). Насамрэч, рызыкаўная задума — сабраць пад адной вокладкай творы ад пачатку літаратурнай дзейнасці да дня сённяшняга. Міжволі з'яўляюцца параўнанні: чаго на творчым шляху было болей: набыткаў ці стратаў? Крытыкі адзначаюць, што Башлакоў-пачатковец і Башлакоў-юнак — нібы два розныя творцы, што і не дзіва. Радкі паэта ўсочваюць уражанні пройдзеных дарог, нібы люстэрка, адбіваюць пачуцці, радасці, беды і нягоды. Магчыма, скласці своеасабліваю дарогу ў 500 вершаваных старонак, важна для паэта гэтак жа, як напісаць адзіна праўдзівую біяграфію.

Калі літаратурныя выданні падводзяць плён года напрыканцы снежня, то ў традыцыйным чалавечым разуменні час збірання ўраджаю, хай сабе і слоўнага, — гэта восень. Надзея Салодкая ў новай кнізе, дзе сабраныя вершы, эсэ, замалёўкі, згадкі-роздумы, нібы загадае: «Спавядайся, восень» («Чатыры чвэрці»). Шчырая ў асабістым, узнёслая ў патрыятычным, пісьменніца алегарычна паяднала пад адной вокладкай тэмы споведзі, духоўнага ўраджаю і па-восеньску спелай жыццёвай сталасці ў шырокім культурным кантэксце.

У такі ж спавядальны восеньскі час, мабыць, стваралася і новая кніга выбранага Навума Гальпяровіча «Час лістападу» («Чатыры чвэрці»). Вершы, напісаныя ў розныя гады, тым не менш, адгукаюцца суладдзем настрояў і тэм: вяртанне праз гады да роднага парога (хай не ў прамым, а ў метафарычным сэнсе), самота згадак пра страчаных сяброў, тужліва-шчымлівае развітанне з маладосцю, усведамленне таго, што ёсць раны, якія ні час, ні спагада людская не гоцяць. У гэтых лістападаўскіх вершах сапраўды багата болю. Паэт часта звяртаецца ў мінулае, праз успаміны спрабуе адшукаць той грунт, які не размываецца нястрымнай плынін часу, — вера, радзіма, адданасць... І ў той жа час можна супыніцца, каб паназіраць за палётам кляновага ліста — кароткім імгненнем штодзённасці, што знікне незваротна. Калі не занатуюцца ў вершы.

Крыху па-іншаму, з дакументальнай дакладнасцю і непрыхаваным пад імёнамі персанажаў аўтабіяграфізмам гучаць «Жыццёвыя запаветы» Івана Ярашэвіча («Чатыры чвэрці»). Бясспрэчна, імкненне падагульніць, асэнсаваць пройдзены шлях ёсць сведчаннем пэўнага ўзроўню творчай сталасці. Зрабіць гэта можна парознаму: выданнем выбраных твораў, падрыхтоўкай да друку крытычных і літаратуразнаўчых артыкулаў, што раскідаюцца па часопісах, газетах і сайтах, падагульняльна-спавядальнай тэмай... Голас творцы адгукаецца скрухай у святочнай мітусні разнастайных гукаў, пахаў, фарбаў, учынкаў. Галоўнае, каб заўсёды былі тыя, хто адгукнецца рэхам: не толькі адчуоць супадзенне сваіх пачуццяў з думкамі аўтара альбо лірычнага героя, але і, прачытаўшы кнігу, запомняць, распавядуць іншым, будуць вяртацца да яе. Вызначаючы кніжныя пучывіны года, варта бачыць на іх не толькі пісьменнікаў, але і чытачоў.

МІФАЛАГІЧНАЯ ПРАЎДА ЛІТАРАТУРЫ

Падсумоўваючы скіраванасць культурніцкіх тэндэнцый у сёлетнім літаратурным руху, міжволі прыгадваеш яшчэ аднаго героя, чыя біяграфія паміж міфам і рэальнасцю, — Зыгмунта Мінейку, кніга ўспамінаў якая выйшла сёлета ў сервіі «Беларуская мемуарная бібліятэка» («Лімарыус»). Беларускі «граф Монтэ Крыста», адзін з удзельнікаў паўстання 1863—1864 гг. Яму давалося, што праўда, паўдзельнічаць толькі ў адным баі, аднак ён усё адно быў высланы ў Сібір, адкуль неверагодна авантурным чынам здолеў уцячы, прачыць пэўны час пад чужым прозвішчам, блукаць у пошуках свайго лёсу праз Францыю, Балгарыю, Грэцыю... Калі чытаеш успаміны Зыгмунта Мінейкі, то сюжэт рамана Людмілы Рублеўскай «Дагератып» («Янушкевіч») не падаецца такім ужо фантазмагарычным, самая сапраўдная жыццёвая праўда вельмі часта падаецца неверагоднай, не вартай даверу мастацкай гульнёй.

Вось так, паміж захапляльнай выдумкай і празаічнай праўдай, хаваючыся ад саміх сябе пад маскай безліччых прызнаных імёнаў, праз вандроўкі ў часе, прасторы і геаграфіі — сучасная беларуская літаратура крочыць па шляху спазнання свайго прызначэння.

Жана КАПУСТА

Пад калядную ялінку

Кніга — адзін з найлепшых навагодніх падарункаў, якія можа рэкамендаваць газета «ЛіМ». Напярэдадні святаў прапануем пазнаёміцца з навінкамі айчыннага кнігавыдання, якія дапамогуць стварыць выдатны сямейны настрой зімовымі днямі.

Вечаровае чытанне казак — адна з самых пашыраных «кніжных» традыцый. Невялічкія «казкі на ноч» для самых маленькіх слухачоў сабраныя ў кнізе **Таццяны Дамаронак «Вялікая і Малая мядзведзіцы»** (выдавецтва «Беларусь»).

У большасці гэтых казак няма складанага сюжэта ці павучальных высноў. Затое шмат чароўных герояў, якія зазіраюць да дзетка з начнога неба. Добры Лунік і месячны Праменьчык дапамагаюць малым заснуць, тры зорачкі трапляюць на зямлю і просяць Праменьчыка-лекара вылечыць сляпую дзяўчынку. Частыя госці ў кнізе Таццяны Дамаронак — сонца, аблокі і месяц. Персанажы іншых казак — жарабя, вожык, маленькая мядзведзіца — з цікаўнасцю паглядаюць у зорнае неба, цікавяцца яго таямніцамі альбо мараць пра падарожжы. Ёсць у кнізе і некалькі выключэнняў: напрыклад, казкі пра мора альбо фантастычная казка пра коніка-робата Чарнагрэўку, які можа завезці ў дзівосныя краіны.

Калі дзіця засынае, стомленае гульнямі ды прыгодамі, то наўрад ці здолее прасачыць за складанымі авантурамі герояў альбо запомніць выхавальную выснову. Таму ўтульныя, мілыя гісторыі, прапанаваныя Таццянай Дамаронак, будуць прыемным пераходам да салодкіх дзіцячых сноў. Да таго ж фармат «кніга на ноч» дазволіць пільным бацькам выпраўляць падчас чытання граматычныя памылкі, якія нярэдка сустракаюцца ў творах.

мастацкім афармленнем: над ілюстрацыямі працавалі мастак Настасся Сакалоўскія і навучэнцы студыі «Арт-Дэпо», усмешлівыя партрэты якіх упрыгожваюць кнігу. У вершах-жаргах Уладзіміра Марука рыфмы задаюць міні-сюжэт: паўлін з ахвотай ёсць мандарын, удод мае ўласны самалёт, вавёркі запісваюцца ў акторкі... Амонімы робяцца нагодай для каламбураў: *Да паўдня / Мядзведзігрызлі / У зацішку / Рэпу грызлі <...>*. Каляровыя старонкі і яркія ілюстрацыі робяць кнігу смелай, пазітыўнай. Такім самым яркім і пазітыўным будзе для маленькіх чытачоў знаёмства з новымі беларускімі словамі.

Аксана Спрычан у «Смачнай кнізе» распавядае пра беларускія стравы, агародніну і садавіну. У кнізе ёсць класічныя зграбныя вершы («Калючы кошчык», «Свой хлеб»), дасціпныя жарты («Жабка-ласуха»), гісторыі на сучасны лад («Памаранчыкавае багацце»), ёсць вершы-каламбуры, натхнёныя сугуччам слоў («Баклажан і кажан»). Паэтка падказвае маленькім чытачам, што з кожным словам можна пагуляцца, калі ж прыслушацца да яго, то можна пачуць нешта неспадзяванае: *Морква не кажа «мур», / Морква не кажа «ква»; Рысь не нагадвае мяккі рыс; Рапуха — не з рапсу, не з пуху...* Такія вершы дапамагаюць хутка запомніць беларускія словы. Аднак

нельга не заўважыць, што Аксана Спрычан надта часта пачынае апісваць жывёлу альбо прадмет ад адваротнага, і аднастайнасць сінтаксічных структур падаецца рызыкаўнай (прыведзеныя вышэй цытаты — першыя радкі асобных вершаў). Да таго ж у ірацыянальным, непрадказальным свеце дзіцінства, створаным паэтэсай, трэба быць падрыхтаваным да неверагодных рэчаў, якія супярэчаць «даросламу» досведу.

Каб зрабіць чытанне інтэрактыўным і развіваць інтэлект дзіцяці, у кнізе змешчаны смачныя загадкі — пра катлету, яечню, торт ды іншыя стравы. Вершыкі і загадкі Аксаны Спрычан будуць выдатнай размінкай перад полуднем ці вячэрай і цудоўна аздобяць дзіцячае свята. Вольга Максімовіч праілюстравала выданне апетытна і вынаходліва.

Кніга **Югена Хвалея «Яблык з радзімкай»** (Выдавецкі дом «Звязда») змяшчае яшчэ больш твораў розных жанраў: вершы, скарагаворкі, загадкі, вершаваная казка. Гэта, зноў жа, пазітыўная кніжка, дзе шмат жартаў і бадзёрых вершаў. Казка «Залатая рыба з Нёмана» — дзівосная гісторыя пра тое, як рыбы выбраліся з ракі і вырашылі аглядзець наваколле. Месца дзеяння — родная для аўтара Стаўбцоўшчына, славуця Коласавыя мясіны. Рыбы наведваюць сядзібу ў Альбуці, слухаюць расповеды знакамітых герояў «Новай зямлі» — Міхала і Антося... Назва аднаго з філіялаў Коласавага музея дакладна застанецца ў памяці маленькіх чытачоў, і, спадзяёмся, многія калі-небудзь завітаюць у Прынямонне, каб пашырыць веды па гісторыі і літаратуры.

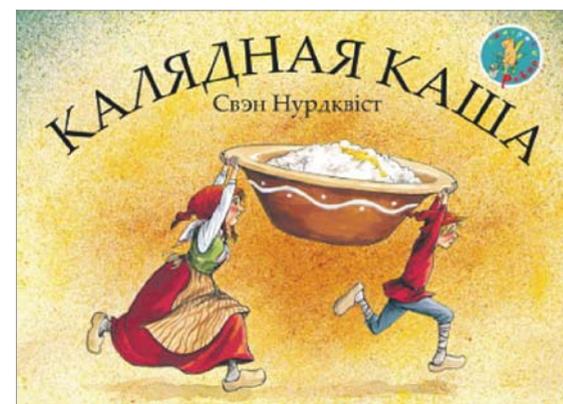
Дарэчы будзе тут згадаць і новыя кнігі «Мастацкай літаратуры» з серыі «Жывая класіка дзецям» — невялікія **зборнікі вершаў «Сонцавы косы» Якуба Коласа і «Дзівы і чары» Янкі Купалы**. Дзевяць вершаў Якуба Коласа («За навуку», «Чыгунка», «Дзед-госць» і інш.) аздоблены ілюстрацыямі Надзеі Барай. У параўнанні з іншымі выданнямі кніга выглядае найбольш традыцыйна: бусел, гарлачыкі, кошчыкі з яблыкамі, родныя заснежаныя краявіды, прыбраная святочная ялінка... Але ілюстрацыі намалюваныя з такім замілаваннем, што дакладна абудзяць у сэрцах чытачоў любасць да Радзімы і цікавасць да класікі.

На якіх чытачоў разлічаны ўсе пяць вершаваных зборнікаў? У кожнай кнізе знойдуцца дасціпныя вершы для маленькіх дзеткаў. Разам з тым казка «Залатая рыбка з Нёмана» патрабуе ад чытачоў абазнанасці ў беларускай культуры альбо папярэдняга тлумачэння ад настаўнікаў ці бацькоў. Многія вершы Аксаны Спрычан і Уладзіміра Марука, наадварот, апелююць да сучаснага кантэксту: кіназоркі, рэп, цір, рок-н-рол, азбука Морзе... Не ўсе дашкольнікі ведаюць гэтыя словы, а значыць, нешта застанецца незразумелым. Такім чынам, бацькі і настаўнікі знойдуць у кнігах Аксаны Спрычан,

Уладзіміра Марука і Югена Хвалея трапныя вершы на любы ўзрост — ад дзіцячага садка да шостага-сёмага класа. Калі ж падараваць «Яршоў...» ці «Смачную кнігу» маленькаму чытачу, то месца на кніжнай паліцы яны будуць займаць зусім не марна, і пагартаць іх можна неаднойчы, вытрымліваючы пэўную часавую дыстанцыю.

Сапраўдным навагоднім падарункам для беларускіх дзеткаў стала кніга папулярнага шведскага пісьменніка **Свэна Нурдквіста «Калядная каша»** ў перакладзе Надзеі Кандрусевіч. Свэн Нурдквіст прыйшоў у беларускую прастору дзіцячай літаратуры з гісторыямі пра дзівакаватага старога Пэтсана і яго пацешнага няўрымслівага ката Фіндуса. Гэтым разам дзетка пазнаёміцца з вясёлай сям'ёй сапраўдных гномаў. Калі ў Беларусі на зімовыя святы завітае Дзед Мароз альбо святы Мікалай, то да шведскіх дзяцей прыходзіць калядны гном, якога абавязкова трэба пачаставаць адмысловай каляднай кашай.

У звыклай плыні стандартных навагодніх герояў, што з году ў год паўтараюцца ў дзіцячых ранішніках, тэатральных пастаноўках і сюжэтах казачных гісторый, «Калядная каша» сапраўды істотна вылучаецца, таму будзе ўспрынята дзецьмі з асаблівай цікавасцю. Тонкі гумар, дасціпнасць аўтарскіх характарыстык, назіральнасць, амаль дэтэктыўная інтрыга — і, вядома ж, святая атмасфера прадчування цуду...

Перакладныя дзіцячыя кнігі найбольш прывабліваюць тым, што замест выхавальнага пафасу і адназначна сфармуляваных педагагічных пасылаў прапануюць дзіцяці папросту захапляльнае чытанне. Цікавасць да кнігі пры такім падыходзе становіцца натуральнай, яе не трэба навязваць. Свэн Нурдквіст давярае сваёй аўдыторыі: пакідае жарты ў падтэксце і шматзначнасць рэплік персанажаў. І ўсё гэта ў аздобленні выдатных пазнавальных аўтарскіх ілюстрацый, дзе па-майстэрску выяўлена індывідуальнасць кожнага чальца сям'і гномаў... Ілюстрацыі не дублююць сюжэт, як гэта звычайна бывае ў дзіцячых кнігах. Яны — нібы працяг тэксту, у кожным малюнку свой міні-сюжэт, што робіць гісторыю яшчэ больш насычанай: можна не проста прачытаць старонку, але і ўбачыць магчымыя адгалінаванні сюжэта, не агучаныя ў тэксце. І гэта дае дзецям чароўнае адчуванне таго, што ў паўсядзённым жыцці так многа месца для творчасці!

Юлія ШПАКОВА,
Жана КАПУСТА

Кніга **Валерыя Мусіенкі «Адчуваць цішыню»** — зборнік казак для больш асэнсаванага чытання, разлічаны на дзяцей 5 — 9 гадоў. Дэбютант Валерыя Мусіенка — 11-гадовы хлопчык, вучань гімназіі № 75 імя П. В. Масленікава. Яго творы натхнілі да працы вельмі паважаную каманду: на беларускую мову іх пераклалі Алесь Карлюкевіч і Генадзь Аўласенка, а Таццяна Цішкевіч пераўзнавіла казкі на англійскай мове. Такім чынам, першым разам кнігу можна чытаць па-беларуску, а другім разам — у навучальных мэтах, калі дзеці вывучаць англійскую мову і захочуць пашырыць слоўнікавы запас. Казкі Валерыя Мусіенкі аптымістычныя і нескладаныя, як правіла, дазваляюць зрабіць карысную выснову. Напрыклад, дзіўны японскі жук захацеў стаць матылём, але матылі не прынялі яго за свайго, а жукі здзівіліся гэткай праяве. «Не трэба спрабаваць выдаваць сябе за кагосьці іншага!» — вырашыў жук.

Абедзве кнігі маюць утульныя прыгожыя ілюстрацыі, якія нагадваюць акварэльныя малюнкi. Кнігу Таццяны Дамаронак ілюстравала Эльга Папова, кнігу Валерыя Мусіенкі — Кірыл Задворны.

У нашай двухмоўнай краіне невялічкія дасціпныя вершыкі не толькі пацешаць дзяцей, але і дапамогуць засвоіць беларускія словы той ці іншай тэматычнай групы. Выдавецтва «Мастацкая літаратура» прапанаваў два «тэматычныя» вершаваныя зборнікі — **«Яршы плялі кашы» Уладзіміра Марука і «Смачную кнігу» Аксаны Спрычан**.

Кніга Уладзіміра Марука знаёміць з экзатычным жывёльным светам. Выданне вылучаецца арыгінальным

КАРЫСНА, СМЕЛА, ІНФАРМАТЫЎНА

Напрыканцы Года навукі прапануем звярнуць увагу на значныя навуковыя выданні, што сталі важкімі падарункамі для грамадства і да гэтага часу не згадваліся ў газеце «ЛіМ». Гэты суб'ектыўны, нефармальны спіс работ навукоўцаў-гуманарыяў могуць пашырыць нашы шаноўныя чытачы, яд якіх рэдакцыя заўсёды чакае новых рэцэнзій на манаграфіі і даследаванні.

ЖЫЦЦЁ СЛОВА

Культура маўлення — духоўная культура чалавека, узровень яго агульнага развіцця як асобы, якая сведчыць пра значнасць спадчыны, культурных здабыткаў свайго народа. Адназначна, **самым карысным** навуковым выданнем 2017 года можна лічыць «**Арфаэпічны слоўнік беларускай мовы**» (укладальнік — доктар філалагічных навук Валянціна Русак; выдавецкі дом «Беларуская навука»), у якім упершыню даецца апісанне літаратурнага вымаўлення больш за 117 000 слоў, у тым ліку новых запачычанняў.

З вымаўлення слова пачынаецца навука пра слова і навука пра жыццё. Слова як адзінка мовы, якое прагучала, мае націск, графічнае ўвасабленне, пэўную арфаграфію, адпаведную граматычную форму, семантыку, а таксама валентнасць, дзякуючы якой будуюцца словазлучэнні і сказы. Слова як сродак зносін, якое прагучала з вуснаў чалавека, можа зацікавіць ці, наадварот, адштурхнуць суразмоўцу. Значыць, фанетыка і арфаэпія — гэта пачатак лінгвістыкі, пачатак жыцця слова, а таксама жыцця і стасункаў асобы. Гэта выснова яшчэ раз пацвярджае навуковую значнасць і практычную вартасць слоўніка. Ён аўтаматычна з'яўляецца даведнікам амаль па ўсіх раздзелах мовазнаўства: у выданні найперш вывераная арфаграфія, праз фанетычную транскрыпцыю падаецца літаратурнае вымаўленне лексем. Прадстаўлены варыянтныя родавыя формы слоў; варыянты канчаткаў, уласцівыя пэўным словам ці групе слоў у літаратурнай мове; дыферэнцыя слоў з розным значэннем і словаўтваральнымі/формаўтваральнымі варыянтамі слоў; лексічныя, словаўтваральныя і іншыя варыянты слоў. Да слоўніка можа звярнуцца спецыяліст любой галіны навукі, паколькі ў ім шырока прадстаўлены разнастайныя тэрмінасістэмы.

ЗУНІВЕРСІТЭЦКІХ ІНТЭЛЕКТУАЛАЎ

Саме ўрачыстае навуковае выданне гэтага года — «**Інтэлектуальная эліта Беларусі**» — падрыхтавана супрацоўнікамі гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта напярэдадні стагадовага юбілею БДУ (пад агульнай рэдакцыяй рэктара БДУ Сяргея Абламейкі). Загад аб заснаванні Белдзяржуніверсітэта быў падпісаны 25 лютага 1919 года, і ў найбліжэйшы час ва ўстаноўленай гэтага выданне кніжнай серыі, прысвечанай выбітным супрацоўнікам гэтай навучальнай установы, іх унікальным фундаментальным і прыкладным даследаванням. У кнізе «Інтэлектуальная эліта Беларусі» змешчаны жыццёвыя і творчыя біяграфіі 27 беларускіх інтэлектуалаў, стваральнікаў новага ўніверсітэцкага асяроддзя, якія працавалі ў БДУ ў 1920—1930-я гады. У аснове біяграфій —

арыгінальныя крыніцы, якія захоўваюцца ў дзяржаўных, архіўных, музейных, бібліятэчных установах Беларусі, Расіі, Літвы, Украіны, а таксама ў прыватных зборах.

Заснавальнік беларусістыкі Фёдар Турук і піянер сацыялогіі ў Беларусі Саламон Канцэнбоген, пачынальнік вывучэння славістыкі Мікалай Дурнаво і стваральнік школы беларускага правазнаўства Міхаіл Грэдынгер... БДУ у першыя дзесяцігоддзі сваёй дзейнасці аб'яднаў людзей рознага паходжання і рознага жыццёвага досведу, якія ў сценах універсітэта дасягнулі значных навуковых вынікаў, сталі заснавальнікамі розных галін беларускай навукі. У якасці ілюстрацый у кнізе шмат фотадымкаў і архіўных дакументаў.

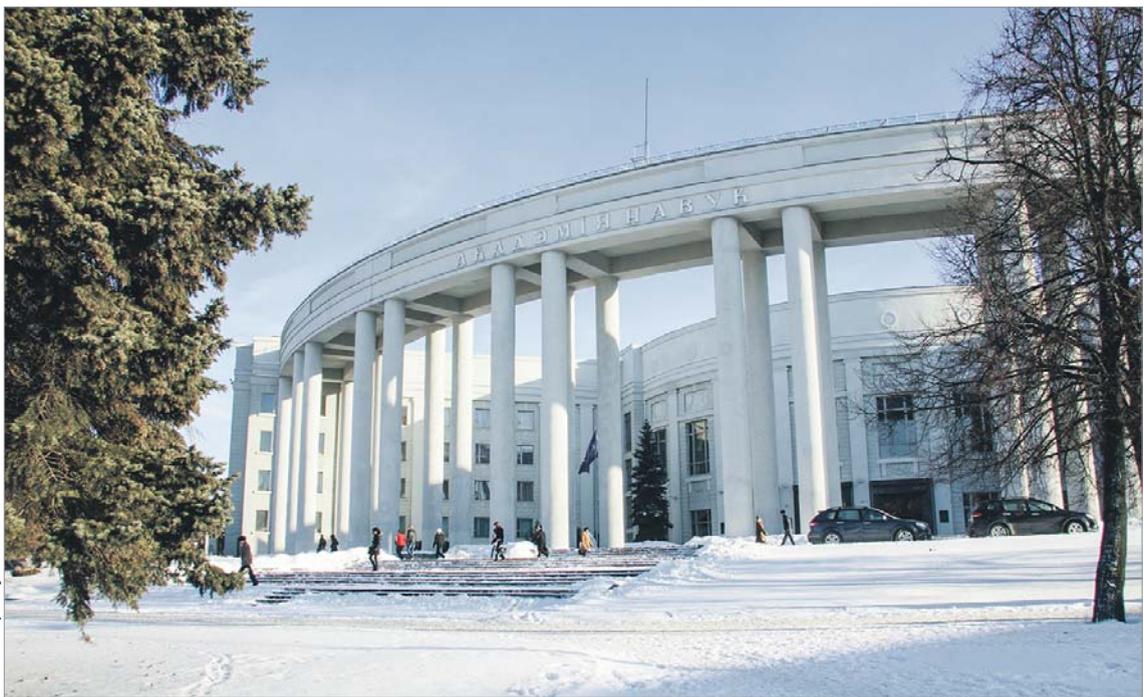
АД РЭВАЛЮЦЫЙНАЙ ЭПОХІ

У паслярэвалюцыйныя гады адбылося нямаля падзей, значных для нашай краіны. Гэтаму перыяду прысвечана і **саме смелае** сёлетняе даследаванне «**Фарміраванне і дзейнасць Магілёўскага Беларускага камітэта (1917 — 1918 гг.)**» (Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова). Нагодай для з'яўлення кнігі сталі ўспаміны Міхаіла Кахановіча пра тое, што Магілёў быў адзіным буйным беларускім горадам, дзе на сходзе прадстаўнікоў дзяржаўных устаноў і грамадскіх арганізацый была падтрыманая ідэя стварэння Беларускай Народнай Рэспублікі. Аўтары выдання магілёўскія гісторыкі Аляксандр Агееў і Ігар Пушкін знайшлі пратакол легендарнага сходу, які быў дасланы каманданту горада праз дзень пасля сходу, а таксама адшукалі нямаля цікавых дакументаў, якія дазволілі ўзнавіць гісторыю Магілёўскага Беларускага камітэта — адной з самых паспяховых нацыянальных арганізацый рэвалюцыйнай эпохі. Лідарам МБК быў палітык, рэдактар, публіцыст Міхаіл Кахановіч, які пазней займаў пасаду Старшыні Віленскай Беларускай Рады, стаяў ля вытокаў утварэння Таварыства беларускай школы.

Асноўная мэта даследавання — сцвердзіць, што ўсходнебеларускія гарады былі далучаны да нацыянальных працэсаў дзякуючы ўплывоў асяродкам нацыянальна свядомых і дзейных людзей. Выданне кнігі стала магчымым дзякуючы спрыянню некалькіх дзясяткаў чалавек, што сведчыць пра безумоўную грамадскую значнасць даследавання.

ГОРАД-ДОМ

Сярод **самых маляўнічых** даследаванняў 2017 года — кніга кандыдата мастацтвазнаўства загадчыка аддзела архітэктуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Таццяны Гаранскай «**Горада Беларусі в изобразительном искусстве XX — начала XXI века**» (выдавецкі дом «Беларуская навука»). З гэтай кнігі можна даведацца пра развіццё жанру гарадскога пейзажа і асноўныя гарадскія матывы ў беларускім выяўленчым мастацтве, прысачыць, як на працягу стагоддзя змяняўся падыход мастакоў да выяўлення горада. Калі ў пасляваеннае дзесяцігоддзе горад трактуецца як

Фота Кастуся Дробова.

«нейкае цэлае, якое ідэальна развіваецца — з шырокімі зялёнымі прасторами плошчаў і панэльнай забудовай вуліц, якая ідзе за далагляд», то напрыканцы XX стагоддзя мастакі часцей звяртаюцца да вобразаў антыгорада, горада-тэатра і горада-дома.

Асобныя часткі даследавання прысвечаны інтэрпрэтацыі беларускімі мастакамі вобразаў Віцебска, Гродна, Мінска, Магілёва, Нясвіжа і Міра. Выданне ўтрымлівае шмат ілюстрацый — адпаведна, жыхары гэтых гарадоў могуць пазнаць вядомыя мясціны, параўнаць сучасны горад з яго выявамі, зробленымі ў розныя гістарычныя перыяды. Кніга Таццяны Гаранскай — выдатны прыклад даследавання, якое можа быць чытальным для спецыялістаў, бо акрамя звароту да тэарэтычных праблем мастацтвазнаўства аўтар акрэслівае сацыяльна-гістарычны і культурны кантэкст, выяўляе сувязь вобраза горада з жыццём як асобнага чалавека, так і грамадства.

ПАМІЖ РАДКАМІ

Самая інфарматыўная кніга, якую атрымала беларускае грамадства ў Год навукі, — «**Бібліяграфізнаўства**» (Нацыянальная бібліятэка Беларусі).

Бібліяграфічная дзейнасць мае вялікую і цікавую гісторыю, этапы развіцця: ад старажытнага свету (III тысячагоддзе да н. э.) да нашых дзён. Складаннем бібліяграфіі займаліся многія выдатныя дзеячы. Наволькі ж трэба быць дасведчанай асобай, каб пра кнігу з трохсот старонак напісаць тры радкі, суаднесці іх з адпаведнай тэмай. І ўсё гэта, каб сістэматызаваць літаратуру, тэксты, каб інфармацыя па ўсіх галінах ведаў стала даступнай, лёгка адшуквалася і спрыяла развіццю навукі, культуры, вытворчасці, а галоўнае — развіццю чалавека.

Аўтары кнігі Валянціна Саітава, Васіль Лявончыкаў і Таццяна Кузьмініч апісалі асноўныя крыніцы агульнай і спецыяльнай бібліяграфіі, якія складаюць, па словах навукоўцаў, яе залаты фонд, а таксама дасягненні ў распрацоўцы тэорыі бібліяграфіі і метадыкі бібліяграфавання.

Цікава ведаць, што ў гісторыю бібліяграфіі ўпісана імя першадрукара Францыска Скарыны. Яго прадмовы да выданых кніг Бібліі арганічна спалучалі кароткі пераказ зместу кніг Бібліі, іх дакладную, па магчымасці ўсебаковую, характарыстыку з выкладаннем поглядаў самога друкара.

У ФОРМЕ ІМЕНІ

Самым атмасферным сёлетнім выданнем можна лічыць манаграфію «**Белорусское Поозерье: культура — ономастика — социум**», выданаю пад агульнай

рэдакцыяй доктара філалагічных навук Ганны Мезенкі (Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава). Анамастычная прастора займае значнае месца ў агульнай сістэме моўнай карціны свету, а таксама ў асабістых уяўленнях чалавека пра навакольнае асяроддзе, якія ўвасабляюцца ў шматлікіх лексічных адзінках.

У манаграфіі ўпершыню даследуецца ўзаемадзеянне анамастыкі, культуры і соцыуму Беларускага Паазер'я, аналізуюцца найменні тапаграфічных аб'ектаў. Айконімы разглядаюцца аўтарамі як мова культуры. Дзеля сістэмы антрапанімікона ў развіцці таксама вельмі важным было і застаецца пытанне выбару імені для немаўляці. Імя адыгрывае значную ролю ў сацыялізацыі асобы, а інфармацыя, якая захоўваецца ва ўнутранай форме іменна, часта становіцца вызначальнай пры наладжванні адносін у соцыуме.

СМЕХ — ПА-БЕЛАРУСКУ

Зрэшты, **саме павучальнае** (і нават вясёлае) сёлетняе даследаванне — кніга доктара філалагічных навук Івана Штэйнера «**Смех зь болюстым смешань будзь: смехавыя традыцыі Рэнэсансу ў сатырычнай літаратуры XX стагоддзя**» (Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны). Ці мае смех сацыяльны і нацыянальны адрозненні альбо з'яўляецца ўніверсальным? Каб адказаць на гэта пытанне, літаратуразнаўца абірае ў якасці спадарожнікаў па беларускім прыгожым пісьменстве Эразма Ратэрдамскага і Яраслава Гашэка. Супастаўленне беларускіх гумарыстычных і сатырычных твораў з класічнымі ўзорамі сусветнай літаратуры дазваляе вызначыць унікальнасць беларускага смеху і, безумоўна, заўважыць супольнае.

Іван Штэйнер знаёміць чытача з весталкамі багіні Дурасці — Самалюбствам, Лесткай, Ляноцтвам ды іншымі, адбітак якіх можна заўважыць у творах Янкі Купалы, Андрэя Мрыя, Ніла Гілевіча... Даследчык прыходзіць да высновы, што ў беларускай літаратуры няшмат герояў, якія маглі б узяцца на Карабель дурняў, што тлумачыцца ў тым ліку асаблівасцямі беларускага менталітэту: па словах старажытнага філосафа, «праца адганяе ад нас тры вялікія бяды: нуду, разбэшчанасць і нястачу». Гэтая цытата добра пасуе на завяршэнне агляду: пажаданні творчага імпульсу і нязменнай цікавасці да абранай сферы дзейнасці памацоўваюцца доўгай літаратурнай традыцыяй!

Алеся ЛАПШКАЯ,
Алена БАГАМОЛАВА,
Ніна ГАЎРОШ

Мікола ГІЛЬ

З КНІГІ «ПІЛПАЎКА»

Звісла над ім коўдра ватна-цўмянлівая,
Жалем якімсь набрынялі ўсе столкі,
Што й дыхаць, здаецца,
над ёй немажліва, —
Цяжка ўздыхаць хіба толькі.

Хто б гэта добры знайшоўся, парупіўся
Нейк заламаць гэтай коўдры ражочак,
Каб хоць на міг мой бы погляд расчуліўся,
Згледзеўшы неба краёчак?

Мой анёл-ахоўнік

М.М.

Танюсенькая і худзенькая,
Рухавая, бы пчала,
Закахалася, маладзенькая,
Ў сталічнага страказла...

Дата блізка сорок чацвёртая —
Мільгнулі няўзнак гады.
Анішто ў тых гадах не сцёртае —
Усё з намі назаўжды.

Азірнешся — ажно не верыцца:
Ява тое ўсё ці сны?
Працаўніца і незаменніца,
Нявесткі, ўнукі, сыны...

Гляджу на хаду цяжкаватую —
Сцінае пякучы боль:
Божа мой, як жа вінаваты я
Перад табой, мой Анёл?!

Жыццё пражыць — не поле перайсці.
Напэўна, праўду прымаўка гаворыць.
Ды важна ўсё ж не колькі — як прайсці,
Як кожны з нас жыцця сцяжыну торыць.

Я сваё поле перайшоў, бадай,
І хутка нейк, нібы ў адно імгненне.
Вунь блізняк — дастаць рукою — край.
Ці ж так ішоў? Усё большае сумненне...

Пасля трох тыдняў, мо і з гакам,
Імжы, мяцеліц і туманаў
На бель снягоў, бы добрым знакам,
Блакит нябесны раптам глянуў.

І быў такі глыбокі, чысты,
Такі нязвыклы і нязбытны,
Ажно карцела урачыста
Гукнуць:
— Які блакіт блакітны!

Як многа ісцін спазнаём і цэнім
Тады мы, калі ўсім ім грош цана!
У тым жа ўзросце, калі кожны геній,
Іх мудрасць і карыснасць не відна.

А зараз застаецца толькі ўнукам
Прэзентаваць іх неацэнны змест.

Ды нават і пад моцнаю прынукай
Праігнаруюць, як абрыдлы тэст.

А састарэюць — без сумневу ценю
Паўтораць яны нас, як двойчы два:
Як многа ісцін спазнаём і цэнім
Тады мы, калі ўсім ім грош цана!

Што пакідаеш, чалавек,
Ты па сабе на гэтым свеце?
Што зберажэ, як скончыш век,
Тут напамін аб тваім следзе?

Пад небам вечнага няма,
Усё тут падуладна тленню.
І песціш ты спадзеў дарма
На свой засеў у пакаленнях.

Змірыся, як ні горка, брат,
Бо тленняя і памяць змены.
Ты азірніся сам назад:
Якое бачыш там калена?

Ах, дзеці лепшыя за нас?
А ўнукі, праўнукі — тым болей?
Тым і суцешымся у час,
Як сцісне жалё апошнім болям...

Сеецца ціха, бялюсенькі,
Сеецца плаўна, лягусенькі,
Сеецца мройна, пушаненькі,
Сеецца спорна, гусцененькі, —
З ранку да вечара
Снег.

Мелецца ціха, нячутненькі,
Мелецца плаўна, пльвучанькі,
Мелецца мройна, бясследненькі,
Мелецца спорна, няўледненькі
З свету да цемрані
Час.

У самыя дзівослівыя колеры,
І нат зімы халодна-снежны след,
Я думаю, не забудзем аніколі мы...

Але вясна рашыла ўсё за нас,
Паклікаўшы ў дарогі несустрэчныя,
І нават лекар, мудры лекар — Час, —
Нас не звядзе на хвілю хуткацечную...

Не бачымся. Не пішамся, на жалё.
Ці помніш ты імгненні рамантычныя?
Ці, можа, ішчасце — дзіўных слоў
крышталь,
Што у радкі сцякае паэтычныя?..

Чароўная жанчына

песня

Не ведаю, чаму, з якой такой прычыны
Без вуснаў без тваіх самочусаў ў журбе.
Чароўная мая, дзівосная жанчына,
Мне хочацца назваць каханаю цябе.

Напэўна, ты пшычот спазнала
дастаткова

І ведаеш цану юрлівае гульні.
Ласкавая мая, з табой так вяснова,
Хоць за акном стаяць і студзеньскія дні.

Па горадзе ідзеш, і дзівяцца кварталы,
І позіркі мужчын ляцяць-імчаць услед.
Спакусная мая, о як жа не хапала
Цябе ў маім жыцці ўжо

столькі зім і лет!..

Не ведаю, чаму, з якой такой прычыны
Без вуснаў без тваіх самочусаў ў журбе.
Чароўная мая, дзівосная жанчына,
Мне хочацца назваць каханаю цябе.

Дзень — як птушыны скок,
Не ўспееш схамянуцца,
А сонца — за парог, —
І дню ўжо не вярнуцца.

Так і жыццю, на жалё,
Што, як і дзень зімовы,
Таксама ідзе на змаль,
У твая ж ночы-сховы.

Але мінецца ноч,
Марозная, даўгая,
І новы дзень не ўзбоч,
А ва ўсю шыр зайграе!

А дню майму не ўстаць,
Ні позна і ні рана;
Унукам даспяваць,
Што мной не праспявана.

Свята

Панурасць, шэрасць, ціш, глухмень, —
Паўсюль і ўсё журбою клята.
І раптам, дайце веры, свята:
Пабольшаў на мінуту дзень!

Дзе вы, пушыстыя лёгкія воблакі,
Дзеці нябеснага вольнага статку?
Сумнае неба без вашага вобліку,
Сумны ўвесць свет даастантку.

Фота: Тіццяныя Басіноў.

Яны злятаюцца на гук
І гэтак лаічацца нясмела...
Сыны, адбіўшыся ад рук,
Вярнуцца позна вы сумелі.

Пасохлі вербы ля ракі,
І хата выстылая стыне...
А птушкі кормяцца з рукі
Апошняй, можа, гаспадыні.

Дождж прайшоў, не зрабіўшы расы,
Гарачынь уладарыць наўкол.
Развітальна трымяцць каласы.
Так заведзена з даўніх вякоў.

І птушыны няўрымслівы хор
Прыціхае да новай вясны.
А на сэрцы журба ці дакор,
Што канчаюцца летнія сны...

Дождж прайшоў, не зрабіўшы расы...
Можа, гэтак праходзім і мы,
І на нас назіраюць лясы,
Нам жадаючы лёгкай зімы.

Наш парк стары маркоціцца без нас,
Сцяжынкі атуляе пазалотай.
А помніш, як калісьці першы раз
Маёй рукі кранулася ты ўпонтай?

Як быццам бы нічога не было,
І ўсё было — у марах і жаданнях.
Спакусы нашай грэзнае жытло
Праменіла пшычотай аж да рання...

Ды толькі лёс, свой вершачы прысуд,
Развёў навек дзве сэрца палавінкі,
Нібыта парк, што дзён былых красу
Рассытаў на азяблыя сцяжынкі.

Не бачымся, не чуемся даўно —
Гісторыя такая з геаграфіяй,
Такое вось пачуццёў палатно.
У кожнага, лічы, свая парафія.

Нібыта дзён лагодных не было,
Што ў ночы пераходзілі іччымлівыя.
Ад ішчасця аж праменіла жытло,
Здавалася, жыццё — сама ідылія,

Чароўны сон, таемны і святы,
Які аднойчы скончыцца пад раніцу...
Каму цяпер пшычоту дорыш ты,
Мая зеленавокая абранніца?

На пару з кім п'еш блізкасці віно,
П'янкае ад спакус, віно салодкае?
Здавалася, мне будзе ўсё адно,
Ды толькі лета помніцца кароткае
І восень, што расквечвала Сусвет

Мікола ШАБОВІЧ

Надзей спакуслівых маршрут
Сыноў пакліча ў падарожжа.
І засумуе родны кут,
Ды затрымаць сыноў не зможа.

А будзе доўга з-пад рукі
Глядзець у ранак зіхатлівы:
Хай маладыя жаўрукі
Свае на моц спрабуюць крылы...

На лузе краскі расцвілі,
І расцвіла ў балоце лотаць,
Ды, адарваным ад зямлі,
Сынам па свеце доўга лётаць,

Пакуль не ўчуюць вёскі кліч,
Бацькоўскай хаты кліч апошні,
І цяжка будзе не ўзваліць
На плечы боль злінялай пожны.

І напльвуць мацерыкі
Ў вачах слязінай векапомнай,
І здасца: мацёркі з рукі
Зноў галубоў зімою кормяць.

Настасся
НАРАЙКА

1.

У Старога Настаўніка была бяссонніца. Хрустальны звон гадзінніка абвясціў: дзве гадзіны ночы. Стары Настаўнік яшчэ раз дакрануўся тонкімі музычнымі пальцамі да халаднаватага шкла і адышоў ад акна, каб сесці за стол, за якім бавіў не першую ноч. Невядома, колькі прасядзеў ён так, сцішаны, калі б недзе побач не заплакала струна.

Стары Настаўнік кінуў трывожны позірк на стул, дзе ляжала яго скрыпка ў аксамітным футляры. Яна маўчала. Тады што гэта?

Ён паглядзеў на гадзіннік (толькі цік-так, цік-так), на фатаграфію ў рамцы (дзве дзяўчынкі, падобныя адна да адной; якія яны цяпер?), на шклянны шар з драўлянай падстаўкай... Гук ішоў з яго. Як?

Стары Настаўнік асцярожна дакрануўся да празрыстай сферы, унутры якой стаяла, напята, што струна, тоненькая фігура скрыпачкі. Доўгая сіняя сукенка з аксаміту, доўгія светлыя валасы. Адна рука лёгкая, без напружання трымае хрустальны інструмент, другая — смык, падобны да сярэбранай ніці.

Вочы Старога Настаўніка сталі вільготныя, калі ён успомніў лепшага свайго вучня, які падарыў яму гэты шар. «Ты будзеш першай скрыпчай у самым вядомым аркестры!» Лепш бы Стары Настаўнік не гаварыў гэтых слоў. Яны былі чыстай праўдай і першай прыступкай да ўсёпаглынальнага эгаізму.

Нямала гадоў прайшло з той пары, калі лепшы вучань Старога Настаўніка скончыў кансерваторыю. І ніводнага разу за гэты доўгі час не завітаў ён да свайго «маэстра», занадта нізка давялося б апускацца.

Непераадольная адзінота сціснула сэрца... Зноў заплакала струна... Як?! Стары Настаўнік асцярожна дакрануўся да шара, і па роўнай яго сценцы імкліва пабегла трэшчына. Потым — другая, трэцяя... Ён адкінуўся на спінку стула, не верачы сваім вачам. Гадзіннік тонка зазвінеў якраз у той момант, калі шклянны шар рассыпаўся па стале тысячамі калючых асколкаў. Як?!!

Тоненькая скрыпачка плаўна апусціла рукі і грацыёзна саскочыла з узвышэння, на якім стаяла. Імгненне цішыні. Нізкі рэверанс. І голас, звонкі і павучы: «Добры вечар, мой Настаўнік!»

Ён усё яшчэ не верыў сваім вачам і маўчаў, а яна засмялася, як умеюць толькі дзеці.

— Я напужала вас. Прабачце. Звычайна я іграю, калі вы спіце. Скажыце... Чаму вы не іграеце ўжо цэлы год, мой Настаўнік?

— Развучыўся, — голас стаў горкі, як кава.

— Няпраўда, — маленькая скрыпачка падняла сваю тонкую руку са смыком і доўга глядзела на яе, нібыта не пазнаючы. — Немагчыма. Вы навучылі мяне іграць. Не пярэце! Я слухала вас, і ноты ўпляталіся ў мае валасы. Прашу, — яна смела паглядзела яму ў вочы. — Сыграйце мне, мой Настаўнік!

І нейкая сіла падхапіла яго, прымусіла адкрыць футляр... Музыка ажыла.

Калі Стары Настаўнік даіграў, сілы пакінулі яго. Маленькая скрыпачка сядзела на стале, абняўшы рукамі калені, і плакала. Яе скрыпка ляжала побач.

— Цудоўная музыка, — яна падняла бледны твар з брыльянтамі слёз на шчоках.

— Яе напісаў кампазітар, які жыве стагоддзе таму ў... — Стары Настаўнік не паспеў дагаварыць.

— Яе напісалі вы.

Без сілы працягнуць сваю ману, ён здаўся.

— Чаму я не чула яе раней?

— Бо я іграў толькі ў думках. Гэта музыка...

— ...занадта пра вас, — хутка скончыла яго думку маленькая скрыпачка.

Ён здзівіўся яе здагадкамі.

— Навучыце мяне іграць гэта.

Стары Настаўнік дастаў з шуфляды некалькі нотных аркушаў.

Яна іграла цудоўна. А ён спаў. Так спакойна, як некалі ў дзяцінстве.

2.

Стары Настаўнік спаў.

Маленькая скрыпачка іграла ўжо без нот — па памяці, бо вочы яе засцілалі слёзы, нічога нельга было разгледзець.

Калі растаў у паветры апошні чароўны гук, яна зразумела, што павінна вярнуць

Маленькая скрыпачка

спакой стомленаму сэрцу добрага Старога Настаўніка. Любоў цаной. І гэта музыка, пяшчотная, праніклівая, даламога ёй.

Яна падняла хрустальную скрыпку і на дыбачках пайшла да акна. «Выйшла са шклянога шара, прайду і праз гэта шкло...»

— Стой!

Халодны, як лёд, голас прымусіў яе застыць. Дрыжыкі прабеглі па спіне.

Маленькая скрыпачка павольна павярнулася і ўбачыла круг халаднага белага святла. Кінула хуткі позірк у бок Старога Настаўніка — не прачнуўся. (Выдых палёгка.)

Святло ішло з круглага люстэрка, што стаяла побач. Яна павольна наблізілася да яго і замест свайго адлюстравання ўбачыла жанчыну ў белым.

— Куды ты сабралася? — голас незнаёмкі быў халодны, як лёд. Маленькая скрыпачка адчувала яе ўладу над сабой, незразумелую і страшную.

— Я хачу дапамагчы майму Настаўніку. Ён такі адзінокі! Пайду да яго вучня, да яго дачок...

— Яны забылі пра мінулае, сцёршы яго са сваёй памяці, — жорстка перабіла жанчына. — Ты не зможаш іх вярнуць.

— Я не змагу — музыка зможа! — выкрыкнула маленькая скрыпачка і з трывогай азірнулася на Старога Настаўніка. — Ён напісаў яе для іх!

— Дурное дзяўчо! Як хочаш. Толькі ведай. Сыграць сваю выратавальную мелодыю ты зможаш усяго чатыры разы.

— Чаму?

— Бо ў скрыпкі тваёй чатыры струны. І кожны раз, калі дайграеш, адна будзе рвацца.

— А калі парвецца апошняя?

— Скрыпка растане, бо яна несапраўдная.

— Хрустальная...

— Так. І з ёй разам растанеш ты.

— Але... — вочы маленькай скрыпачкі загарэліся надзеяй. — У майго Настаўніка дзве дачкі і адзін вучань. Трое. Апошняя струна застанецца.

— Хто ведае... Цяпер ідзі. Калі не баішся.

— Не баюся. Я люблю яго.

3.

У маладога чалавека была бяссонніца. Ён хадыў з кута ў кут і нервова сціскаў, ледзь не ламаючы, тонкія, амаль жаночыя пальцы. Немагчыма! Немагчыма!

Злосць раздзірала знутры, яму так і карцела нешта ламаць, нішчыць, бурыць. Напрыклад, гэтыя дыпламы міжнародных конкурсаў на сцяне. Што ад іх карысці? Асабліва цяпер, калі яго прагналі з аркестра, сказаўшы: «Даруй. Час мяняць састаў». Як можна замяніць першую скрыпку? Лепшую ў гісторыі гэтага тэатра?!

Малады чалавек здэў з плячэй фрак і кінуўся на канапу, тварам у падушку. Чорная ноч у белых парушынях снегу навалілася на яго цяжкай коўдрай, калі згасла святло. Слёзы душылі, і ён даў ім волю. Якая цяпер розніца?

...Маленькая скрыпачка глядзела на маладога чалавека, на скамечаны фрак і не магла падняць смыка.

— За што вы любіце яго, мой Настаўнік?

Адказу не было. Яна ўздыхнула і заіграла па памяці. Хутка ніводнай думкі не засталася ў галаве, ніводнай кроплі сумнення ў сэрцы, а з вачэй маленькай скрыпачкі пасыпаліся слёзы. З кожным гукам яна адчувала сябе ўсё больш лёгкай.

— Растаю...

Спяраша яна спужалася, хацела апусціць смык, але ўспомніла свайго Настаўніка і зайграла яшчэ больш пранікліва, як апошні раз.

Музыка скончылася, і ў тое ж імгненне лопнула струна. Маленькая скрыпачка апусціла нечакана слабыя, цяжкія рукі і прыслухалася да дыхання чалавека на канапе — ён спаў. Спакойна, як спяць шчаслівыя ўладальнікі чыстага сумнення. Цёмнымі ніцямі выходзілі з яго сэрца эгаізм, злосць, нянавісць. Правальваючыся ў сон, малады чалавек падумаў: «Гэта музыка майго Настаўніка». І раницай пачаў збіраць чамадан...

4.

У жанчыны была бяссонніца.

Начнік фарбаваў сцены жоўтым непрыемным колерам, але без святла было страшна. Яна дрыжала, што асінавы ліст, і напружана ўслухоўвалася ў цішыню. Адзінота, да якой можна было прызвычаіцца за столькі часу, зноў выпрабоўвала яе.

Чакаць званка ад мужа-зрадніка было дарэмна, але жанчына чакала. Ён прыйдзе заўтра, наесца супу прама з каструлі і праспіць да абеду ў суседнім пакоі, куды яна пабаіцца зайсці да самага вечара. Нібыта ў турме.

— Добра, што дзяцей няма, — падумала жанчына, і думка гэтая прагучала так фальшыва, што яна ўскліпнула. — Каго я падманваю? Каму я цяпер патрэбная? Нікому...

...Маленькая скрыпачка сумна ўсмінулася, пачуўшы гэтыя словы. Як вы памыляецеся!

Жанчына плакала ўжо наўзрыд. Хліпнула, перагарэўшы, лямпачка, і ў прыцемку загучала музыка. У сэрцы ад яе нараджалася нешта новае, чыстае, светлае.

Апошні гук. Абрыву струны.

У пакоі стала ціха. Плыла ноч. І маленькая скрыпачка не ведала, што, правальваючыся ў сон, жанчына падумала: «Гэта музыка майго таты». Раницай старэйшая дачка Старога Настаўніка пачала збіраць чамадан...

5.

У дзяўчыны была бяссонніца. Яна сядзела за пісьмовым сталом, глядзела на фатаграфію прыгожага юнака і выцірала рукавом начной кашулі гарачыя слёзы. Побач з фота ляжаў ліст, напісаны

так дыпламатычна, што яна не разумела: як можна такімі далікатнымі словамі штурхнуць чалавека ў бездань?

Ён знайшоў іншую. Гэта гучала настолькі дзіка, што не верылася.

...Маленькая скрыпачка спынілася за спінай дзяўчыны, нібы анёл-ахоўнік, і зайграла. Памяць засталася ўчэпістай, але вось рукі нібыта забылі, як трымаць інструмент і навошта гэта рабіць. Падгіналіся калені, у галаве шумела, але яна іграла з усіх сіл. Канец... Парваная струна ўпала ля ног.

Дзяўчына супакоілася. І маленькая скрыпачка не ведала, што, правальваючыся ў сон, яна паспела падумаць: «Гэта музыка майго таты». Раницай малодшая дачка Старога Настаўніка пачала збіраць чамадан...

6.

Была раница...

Стары Настаўнік прачнуўся за сталом, некалькі імгненняў не разумее, як гэта здарылася, а потым убачыў драўляную падстаўку ад шара, нотныя аркушы і маленькую скрыпачку, што спала на іх, абняўшы свой інструмент.

— Стамілася!

Стары Настаўнік асцярожна ўстаў, бязгучна схваў сваю скрыпку ў футляр і выйшаў на кухню. За акном усё яшчэ сыпаў снег. Навагодні. На адрыўным календары застаўся адзін ліст...

І раптам Старому Настаўніку закарцела адзначыць свята, пра якое забываў з той пары, як не стала жонкі. Ёлка... Мандарыны... Шампанскае...

І ўжо вечарам самы вялікі пакой кватэры пераўтварыўся ў казку. Знайшліся і цацкі для ёлкі, і гірлянда. Стары Настаўнік запаліў яе дзясятай гадзіне і вырашыў, што самы час клікаць маленькую скрыпачку. Як жа добра сустракаць Новы год не аднаму!

...Маленькая скрыпачка прачнулася ад дзіўных гукаў і, прыслухаўшыся, зразумела: гэта напявае сабе пад нос навагоднюю песеньку яе Настаўнік! Ён увайшоў у пакой і прынес з сабою пахі ігліцы і мандарынаў.

— З Новым годам!

Маленькая скрыпачка старалася ўсміхацца шчыра, але сэрца яе сціскаў адчай — ніхто не прыехаў. Ні дзеці, ні вучань... Гэта было так несправядліва! І ён раптам нібыта прачытаў яе думкі, сціх і самотна ўтаропіўся ў гадзіннік, дзве стрэлкі якога няўхільна набліжаліся да 12-і.

— Сыграй мне, мая дзяўчынка!

Яна скаланулася, бо мора болю было ў гэтых словах.

— Сыграй мне.

Як заведзеная лялька, яна падняла скрыпку, узмахнула рукою са смыком, нездаўважна сцёршы слёзы, і зайграла на адной струне. Заіграла так, як не іграла на чатырох.

Калі ў дзверы пазванілі, яна ледзь не збілася, а Стары Настаўнік ускочыў і застыў, не ведаючы, што рабіць.

— Адчыняйце! — маленькая скрыпачка ўсмінулася праз слёзы шчасця, бо ведала, хто прыйшоў у гэты дом.

Хутка ўся кватэра поўнілася ўскліпамі і смехам. Гасцей было трое, але здавалася, што іх тысячы.

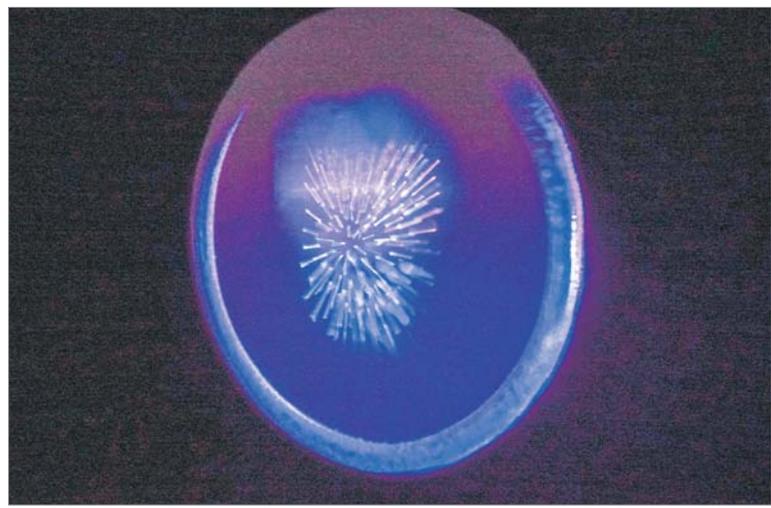
Маленькая скрыпачка іграла. І паступова ля яе сабраліся ўсе. «Мне снілася гэта музыка», — гаварылі наперабой госці, і Стары Настаўнік глядзеў на сваю лепшую вучаніцу так пяшчотна, што яна пачынала раставаць яшчэ хутчэй. Ён усё разумее... Лопнула апошняя струна — і хрустальны скрыпкі не стала. З сукенкі маленькай скрыпачкі капала на стол вада...

— Татачка, яна растае! — у сполаху закрычала малодшая дачка.

— Не, — мудры Стары Настаўнік усмінуўся і дастаў з кішэні мініяцюрную драўляную скрыпку, якую прыдбаў на навагоднім базары для сваёй любімай вучаніцы. — Не можа знікнуць музыкант, у якога ёсць інструмент.

— Сапраўдны! — маленькая скрыпачка абняла нечаканы падарунак і шчасліва ўсмінулася.

Новы год яны святкавалі ўсе разам...

????????????????

Творчы сінтэз

Іонныя пасткі, электrolіз, лазер: як навука мяняе мастацтва?

Заўсёды складана паверыць у магію, калі толькі чуеш пра яе. Але калі перад уласнымі вачамі разгортваецца незвычайнае дзеянне, пачынаеш не тое што думаць — адчуваць працэс па-іншаму. Люмінесцэнтныя дажджы, струменевыя патокі фатонных выпраменьванняў, мігальныя аўры... Усё гэта прывезлі ў Мінск знакамітыя ва ўсім свеце аўтары Эвяліна Домніч і Дзмітрый Гельфанд. Творцы паказалі, як навука і мастацтва функцыянуюць побач і як уплываюць на свядомасць чалавека. Выстаўка ўнікальных арт-інсталляцый «Рабізна нябачных палёў» была прымеркаваная да Года навуцы ў Беларусі.

Гэты праект можна лічыць завяршальнай кропкай альбо фінальным акцэнтам года, які паказаў айчынным гледачу, як важна фарміраванне і вывучэнне навуцы ў сённяшніх рэаліях. Выкарыстоўваючы веды хіміі, фізікі і філасофіі, Эвяліна Домніч і Дзмітрый Гельфанд ствараюць новыя выразныя сродкі мастацтва, праз якія дэманструюць працэсы, якія ў звычайным жыцці чалавек ніколі не зможа спазнаць сам. Дарэчы, Эвяліна Домніч нарадзілася ў Мінску, а Дзмітрый Гельфанд — у Санкт-Пецярбургу.

— Калі я з'ехала пасля заканчэння ўніверсітэта з Мінска ў ЗША, пазнаёмілася з Дзмітрыем. Мы паспрабавалі працаваць у мастацтве, звязаным з навукай, — і атрымалася, — расказвае Эвяліна Домніч. — З тых часоў у нас былі выстаўкі па ўсім свеце, але ніколі не было выставак у Беларусі. Гэты праект стаў аглядам нашай творчасці за апошнія пятнаццаць гадоў. Мы прадставілі розныя інсталляцыі, адна з якіх — дзесяцігадовай даўніны, другая — мінулага года, і трэцяя была зроблена паміж гэтымі перыядамі. Такім чынам, мы далі магчымасць гледачу зразумець і прааналізаваць шлях, які прайшлі.

Эвяліна Домніч і Дзмітрый Гельфанд супрацоўнічаюць з навукова-даследчымі лабараторыямі ў Германіі, Японіі і Нідэрландах. У 2012 годзе яны адкрылі ўласную лабараторыю *Synergetica* ў Амстэрдаме на факультэце фізікі і астраноміі аднаго з універсітэтаў. Актыўна ўдзельнічаюць у буйных міжнародных выстаўках сучаснага мастацтва. Іх творчасць выклікала рэзананс. Гледачы не проста прыходзілі ўбачыць, як функцыянуе той ці іншы экспанат, а разбіраліся, які адбываецца яго дзеянне і што закладзена ў аснову працэсу.

— Справа ў тым, што мы працуем не з лічбавымі тэхналогіямі, не з камп'ютарнай тэхнікай, а з прыроднымі з'явамі, якія вывучаюцца ў самых апошніх навуковых

даследаваннях, — адзначае Эвяліна Домніч. — Напрыклад, з іоннымі пасткамі, якія закладзеныя ў аснову квантавых камп'ютараў. Работа «CAMERA LUCIDA», што была прадстаўлена на выстаўцы ў Мінску, — з'ява гукалюмінесцэнцыі, якая пакуль не мае ніякага практычнага прымянення. Яна была адкрыта ў трыццатых гадах дваццатага стагоддзя, і дзесьці да дзевяностых гадоў нават не маглі зразумець, што гэта такое. З'ява заключаецца ў тым, што, калі высокачастотны гук праходзіць скрозь любую вадкасць, у нашым выпадку вадку, гэта адбываецца ў спалучэнні, калі ў вадкасі раствораны бурбалкі газу, гукавыя хвалі, выбухаюць мікрапузыры, якія пачынаюць святліцца. Яны святляцца не проста ўсюды, а ў піках гукавых хваляў. Значыць, гэты свет вымалёўвае трохмерную марфалогію, поле гукавых палёў, і чалавек можа бачыць гук у трохмернай прасторы. Гэта не аналогія, не камп'ютарная графіка, не мадэль, а сапраўдная з'ява перад вачыма чалавека. Каб убачыць гук, трэба зайсці ў абсалютна цёмны пакой, дзе тры-чатыры хвіліны чалавек да працэсу рыхтуецца. Цёмра абстрае іншыя органы пачуццяў і ўводзіць гледача ў сітуацыю фокуса.

Творчасць Эвяліны і Дзмітрыя шмат у чым грунтуецца на ідэях фенаменалогіі. Мастакі прыныпова не пакідаюць магчымасць інтэрпрэтацыі твораў публіцы. Ім важна выразна акрэсліць тое, што паказваюць яны, растлумачыць гледачу тэарэтычны складнік праекта. Пасля дэманстрацыі твораў Эвяліны і Дзмітрыя праводзіць невялікую лекцыю пра фізічныя ўласцівасці гуку, падчас якой усе прысутныя могуць задаваць пытанні. У гэтым і заключаецца больш глыбокая прычына, па якой «Гукалевітацыю» нельга назваць інсталляцыяй у чыстым выглядзе: адносіны паміж гледачом і мастаком тут займаюць цэнтральнае месца.

— У нас вельмі складаныя творы. Мы, як правіла, ствараем па адной рабоце ў год. І прадстаўляем іх як перформанс альбо інсталляцыю. Звычайна мы паказваем толькі адзін твор у групавой выстаўцы або выступаем у межах фестываля, — тлумачыць Эвяліна Домніч. — Гэта значыць, што нават паказаць адзін твор — ужо надта складана. Так, каб выстаўлялася некалькі нашых работ, гэта ўнікальны выпадак. Летась у нас была персанальная выстаўка ў музеі ў Францыі, дзе мы дэманстравалі шэсць інсталляцый у адной прасторы. Маніравалі праект месяц, а рыхтаваліся два гады. Патрэбны вялікі навукова-даследчы інстытут, каб такую выстаўку падтрымліваць. Звычайныя музеі або галерэі проста не гатовыя да такога фармату праектаў. Але сітуацыя мяняецца: калі мы пачалі працаваць у 2000 годзе, навука і мастацтва асабліва не фігуравалі разам на сцэне. Зараз у Еўропе — гэта трэнд. Мы з Дзмітрыем выкладаем у галандскай Акадэміі мастацтваў на факультэце навукі і мастацтваў. Восем так далёка гэта зайшло. Амерыка таксама расце ў гэтым кірунку. У нас усё больш там выставак. Апошнія дзесяць гадоў ідзе магутны выбух

тэмы навуцы і мастацтва, таму што ў канцы дзевяностых мастацтва было папулярна звязваць з інтэрнэтам, камунікацыямі, лічбавым мастацтвам. А цяпер у мастацтве ад гэтага ўсё стаміліся, таму ў пачатку двухтысячных навука і мастацтва атрымалі, з аднаго боку, крытычнае з другога — глыбокае стаўленне.

Акрамя аб'екта «CAMERA LUCIDA» (2003 г.), у Мінску творцы паказалі яшчэ дзве арт-інсталляцыі. Першая называецца «HYDROGENY» (2010 г.). Гэта падобна да доўгага акварыума, на які накіраваны белы лазер. Вузкі пучок асляпляльнага святла працінае вадку ў празрыстай ёмістасці і паказвае краевугольны камень усяго існага — працэс электrolізу, гэта значыць, падзел звычайнай вадцы на кісларод і вадарод. Лазер скануе працэс і дае магчымасць убачыць траекторыі бурбалак вадароду, якія нараджаюць дзіўныя вобразы. Другая інсталляцыя — таксама вельмі масіўны і складаны апарат «ION HOLE» (2016 г.). Вонкава выглядае як вялікая чорная скрыня, у якой з аднаго боку ярка асветленае вока, а з другога — праектар. Груба кажучы, у скрыні знаходзіцца іанізаваныя споры раслінны пад назвай лікаподзій, якія адштурхваюцца адзін ад аднаго, адначасова рухаючыся да цэнтра пасткі з дапамогай электрычных палёў. Рух асвятляецца лазерам і потым праецыруецца на сцяну.

— Я прыйшла да навуцы, калі вывучала філасофію. А філасофію цікаваць фундаментальныя пытанні: што такое час, прастора, успрымманне, свядомасць, — дзеліцца Эвяліна Домніч. — Навука таксама спрабуе адказаць на пытанне, што такое свядомасць, але пакуль яна вельмі далёкая ад адказу, а ў філасофіі і ў мастацтве гэтыя пытанні разглядаць можна. На стыку мастацтва, філасофіі, навуцы нараджаюцца важныя ідэі. Ідэя з «CAMERA LUCIDA» была наогул проста. Мы падумалі, як можна гук успрыняць з дапамогай іншых органаў пачуццяў, напрыклад, з дапамогай зроку ці тактыльнага ўспрымання, таму што ў дадзеным творы зліваецца і глядзельнае, і тактыльнае, і слыхавое. І мы вельмі задавалены, што беларускі глядач адрэагаваў на выстаўку з цікавасцю. Я хвалявалася, але ўсё атрымалася. Той высокі ўзровень адукацыі, які прысутнічаў у Савецкім Саюзе, падказваў нам, што ў Беларусі мы знойдзем свайго гледача.

Яшчэ да арганізацыі выстаўкі многія выставачныя пляцоўкі сталіцы былі зацікаўлены ў супрацоўніцтве з Эвялінай Домніч і Дзмітрыем Гельфандам. Аўтары выбралі пляцоўку ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры», таму што памяшканне знаходзіцца пад зямлёй і не трэба было ствараць светлавую ізаляцыю. Рэзананс і цікавасць гледачоў да праекта падштурхнулі аўтараў задумаць пра яшчэ некалькі праектаў у краіне. Эвяліна сёння не можа гаварыць пра тое, што яна толькі беларускі аўтар, але ж падкрэслівае, што яе карані моцныя і ёй прыемна кантактаваць з роднай краінай. Творца адзначае, што калі прэзентуе праекты на Захадзе, то еўрапейцы самі падкрэсліваюць, што яна беларуска.

Вікторыя АСКЕРА

ГУЛЬНЯ АДЦЕННЯЎ І СЭНСАЎ

Асаблівасці святлодынамічнага жывапісу

«13 пуд свету» — для кожнага: у трох залах гандлёвага цэнтра «Галерэя Мінск» прадстаўлены работы віцебскага мастака і дызайнера Аляксандра Вышкі. Ён стваральнік канцэпцыі святлодынамічнага жывапісу. Многія гледачы блытаюць творы мастака з 3D-мадэлямі. Аднак гэта не так: творы сканструяваны па прынцыпе змянення сэнсу пад рознымі светлавымі адценнямі.

— На выстаўцы прадстаўлены работы з 1982 па 2017 год, — расказвае куратар праекта, студэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Андрэй Журко. — У асноўным мы бачым, што гэта аб'ёмныя кампазіцыі. Творы маюць тры розныя выглядывы пры розным асвятленні. Пры цёплым святле карціны выглядаюць трохі змрочнымі, аўтар выкарыстоўвае шэрыя і светла-зялёныя тоны. Калі выключаецца святло і на творы накіроўваюць ультрафіялет, выяўляюцца новыя фарбы, змяняецца цалкам значэнне твора. Трэці стан работ, які мы можам убачыць у межах выстаўкі, — гэта калі цалкам выключаецца святло ў зале і мы апынаемся сярод зорак, у бясконцай сусвету. Калі зноў уключаецца святло, глядач ужо не ўспрымае твор так, як адчуў яго ў самым пачатку, ён трапляе абсалютна на новы эмацыянальны ўзровень дзялогу з мастаком.

У трохслойным жывапісе адбываецца гульня ценяў, фарбаў і ўяўлення. Чалавек пераносіцца ў паралельны свет, атрымлівае новыя эмоцыі і асалоду ад незвычайнага пераўвасаблення элементаў экспазіцыі. Такім чынам, мастак метафарычна паказвае стаўленне да жыцця: на адну і тую ж сітуацыю можна глядзець абсалютна па-рознаму, і толькі чалавек сам выбірае, у якім стане яму лепей. Аўтар жадае, каб глядач у пэўным сэнсе таксама станаўся творцам і адчуваў, што ён на сваім месцы ў дадзенай прасторы.

У Мінску Аляксандр Вышка выстаўляецца ўпершыню. Арганізатары, даведаўшыся пра адметную творчасць, прадставіць яе палічылі магчымым. І менавіта ў гандлёвым цэнтры: выстаўка тэрмінам у два месяцы даволі працягла для спецыялізаваных пляцовак. Таму і было вырашана арганізаваць праект у шматлюдным месцы, куды можна зайсці нават выпадкова, убачыўшы афішу. Дарэчы, пабываць на выстаўцы будзе цікава і маленькім, у межах пляцоўкі добраўпарадкавана зона для дзіцячай творчасці, тут нават можна маляваць на мальберце ліхтарыкам мабільнага тэлефона.

Вікторыя АСКЕРА

«Зацьменне», 2013 г.

Настасся МАСКВІНА:

«НІЯКІЯ ТЭХНАЛОГІІ НЕ ЗАМЕНЯЦЬ
ЖЫВЫ ЧАЛАВЕЧЫ ГОЛАС»

Народная артыстка Беларусі Настасся Масквіна зьяе на сцэне беларускага Вялікага тэатра ўжо 15 гадоў: Таццяна ў оперы «Яўгеній Анегін» і Сента ў «Лялечым галандцы», Ліза ў «Пікавай даме» і Ліу ў «Турандот», Мімі ў «Багеме» і Мікаэла ў «Кармэн», Аіда, Іаланта ў аднайменных операх... Беларускаю оперную дзіву любяць і ў іншых краінах. У прыватнасці, на сцэне Вялікага тэатра Расіі спявачка выканала партыі Разалінды ў аперэце «Лялечыя мыш», Купавы — у оперы «Снягурка» і Любы — у сусветнай прэм'еры оперы «Вішнёвы сад», спявала ў канцэртнай зале імя П. І. Чайкоўскага ў Маскве, яе голас гучаў са сцэны Азербайджанскага тэатра оперы і балета...

— Вы пачыналі творчую кар'еру як драматычная артыстка?

— Я займалася ў школе з тэатральным ухілам, у якую перайшла ў выпускным дзясятым класе. Не магу сказаць, што валодала яркімі драматычнымі талентамі, проста прыйшла на ўступны экзамен з сяброўкай за кампанію, але яе, на жаль, не ўзялі, а мне пашанцавала. Таму што трэба было выканаць вакальны твор, у мяне быў досвед: я ўвесь час спявала — у школьным хоры, у піянерскіх лагерах. Музыкай займалася з пяці гадоў: два гады — на хатнім навучанні ў педагога, потым паступіла ў музычную школу па класе скрыпкі. У дзявятым класе мне падарылі гітару, я яе асвоіла і захоплена іграла і спявала бардаўскія песні, рамансы і песні з кінафільмаў. Драматычным тэатрам я захапілася ў 10 «Т»-класе. Мне было вельмі цікава: новыя людзі, новая школа, у якой мы практычна жылі. Раніцай — агульнаадукацыйныя прадметы, а пасля ўрокаў з намі працавалі акцёры мінскіх драматычных тэатраў, мы вывучалі сцэнічнае маўленне, акцёрскае майстэрства і г. д. Тэатральнымі класамі кіраваў Сяргей Дзмітрыеў, акцёр ТЮГа, які на той момант сышоў з тэатра і заняўся педагогікай. Усе выпускнікі тэатральнай школы спрабавалі паступаць у Маскву, Ленінград. Я таксама, але мае спробы не былі паспяховай. Праз год я здала ўступныя іспыты і паступіла ва ўніверсітэт культуры на аддзяленне рэжысуры тэатральнага калектыву.

У пачатку 1990-х сталі з'яўляцца прыватныя тэатры-студыі. Сяргей Дзмітрыеў арганізаваў пры СТД студию «Арт», у пастаноўках якой удзельнічалі хлопцы з нашага класа. Адначасова я працавала і ў Рускім тэатры, дзе ў мяне была невялікая роля ў спектаклі «Мадам і месье».

Так ці інакш, ва ўсіх спектаклях я спявала. Калегі ў Рускім тэатры прадказвалі мне вялікую будучыню, звязаную з музыкай. Але я не вельмі сур'эзна да гэтага ставілася. Спявала не оперным голасам, але тэмбр ад прыроды лічылі прыгожым. Нарэшце я зразумела, што трэба прафесійна займацца голасам і спрабавала паступаць у музычную вучэльню, аднак не прайшла па конкурсе. Але мне пашанцавала браць прыватныя ўрокі ў педагога з кансерваторыі, народнай артысткі Беларусі Лідзіі Іванаўны Галушкінай. Я займалася для сябе, таму што і ўявіць не магла, што калісьці буду спяваць у оперы.

Ва ўніверсітэце культуры мне прапанавалі паступаць у аспірантуру, займацца мастацтвазнаўчай працай. Паралельна спявала, грала на гітары і нават запісала лазерны дыск у Германіі з нямецкім саксафаністам Рычардам Вестэрам у межах дабрачыннай акцыі «Дзесяць Чарнобыля». Тады ж я захапілася джазом, але адчувала, што не хапае вакальнай падрыхтоўкі. Працавала ў розных

праектах, так ці інакш звязаных з музыкай, якія ў выніку прывялі мяне ў оперу.

— Калі ж вы паступілі ў кансерваторыю?

— Заняткі акадэмічным вакалам з Лідзіяй Іванаўнай Галушкінай настолькі захапілі, што я пачала марыць пра кансерваторыю, — і паступіла адразу ж пасля завяршэння вучобы ва ўніверсітэце культуры. Лідзія Іванаўна прывяла мяне ў клас заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь Людмілы Якаўлеўны Колас. Вельмі ўдзячная за ўсё, чаму яна мяне навучыла. Прафесійныя вакалісты, у адрозненне, напрыклад, ад інструменталістаў, пачынаюць даволі позна — пасля 18 гадоў. Яны ўжо фактычна дарослыя людзі, у якіх склаліся характары, таму педагогам з некаторымі студэнтамі бывае складана. Вядома, прафесіяналізм педагога — на першым месцы, але поспех заняткаў залежыць не толькі ад настаўніка, але і ад вучня: ад яго вакальных, разумовых здольнасцяў, ад таго, наколькі ты будзеш давяраць педагогу. Гэта камандная праца. Дарэчы, такія якасці неабходныя вакалісту не толькі ў перыяд навучання ў кансерваторыі, але і ў тэатры: ты павінен умець падпарадкавацца рэжысёру, дырэктару. Ты па жыцці выступаеш у ролі вучня, а ўсе астатнія — у ролі настаўніка. Пры гэтым, калі ў цябе няма стрыжня і характару, не зможаш выканаць пастаўленую перад табой задачу.

— Якія партыі праходзіць праз усю вашу творчасць? Ці ёсць такія, што засталіся ў мінулым, і тыя, пра якія вы марыце?

— Па прыродзе мой голас — даволі моцнае, але не драматычнае сапрама. Вядома, так званае лірычнае сапрама-спінта можа выконваць партыі і з драматычнага рэпертуару, асабліва валодаючы добрай «палётнасцю» голасу. Але агульнавядома: чым раней лірычнае сапрама пачынае спяваць драматычны рэпертуар, тым раней спявачка заканчвае кар'еру, таму што голас хутчэй зношваецца. Аднак я не лічу, што трэба максімальна доўга трымацца за ролі юных герцаінь, якім ты ў пэўным узросце візуальна ўжо не адпавядаеш, нават калі голас застаецца светлым і свежым. З узростам мы набываем вопыт, голас становіцца мацнейшым і з'яўляецца магчымасць пераходу ў іншы, больш моцны, рэпертуар, які ты ў пачатку кар'еры не можаш выконваць, нават валодаючы драматычным сапрама.

Драматычны рэпертуар практычна заўсёды адкрыты, таму што мала хто з ім спраўляецца: з ім трэба абыходзіцца вельмі акуратна. У апошнія гады я паволі ў яго ўвайшла, але выконваю партыі, якія не шкодзяць майму голасу. Напрыклад, Ліза ў «Пікавай даме» Чайкоўскага — абсалютна драматычная партыя. Яраслаўна ў оперы «Князь Ігар» Барадзіна адносіцца да вельмі складаных партый. Але, паспрабаваўшы, разумееш, што калі яе спяваць сваім голасам, не драматызаваць і не «рваць кулісы», то і з ёй можна справіцца.

Наогул, руская музыка добра кладзецца на мой голас — тэмбральна і па характары: гэта, напрыклад, партыя Купавы ў «Снягурцы», а таксама партыя Царэўны ў «Кашчэй Бессмяротным», якую я спявала з Расійскім Нацыянальным аркестрам пад кіраўніцтвам маэстра Плятнёва ў Маскве. Да разраду моцных належыць і партыя Сенты ў «Лялечым галандцы». Яна выдатна мне падышла, нягледзячы на тое, што мова складаная для спеваў і партыя няпростая — на пераадоленне, патрабуе ўнутранай барацьбы.

Аднак і лірычны рэпертуар, пакуль мне дазваляе тэатр, я працягваю спяваць —

Настасся Масквіна.

ён захоўвае свежасць і маладосць голасу. Мне вельмі падабаецца партыя Графіні ў «Вяселлі Фігара» Моцарта. Яго музыка — выдатная і карысная трэніроўка для голасу. З задавальненнем спяваю Ліу ў «Турандот» Пучыні. Выконваю партыі, што я спявала першапачаткова, напрыклад Іаланту.

— Гэта партыя суправаджае вас на працягу ўсяго творчага жыцця?

— Так, сапраўды, Іаланту я спявала з Расійскім нацыянальным аркестрам на іх штогадовым Вялікім фестывалі ў Маскве. «Іаланту» ў канцэртным выкананні гэтай восенню прадставіў наш тэатр на прэстыжным фестывалі ў канцэртнай зале «Брукнерхаус» у Лінцы. У гэтым праекце ўзялі ўдзел наш хор пад кіраўніцтвам Ніны Ламановіч і аркестр пад кіраўніцтвам Андрэя Галанова. Галоўныя партыі бліскуча выканалі мае калегі Эдуард Мартынюк, Ілья Сільчукоў, Андрэй Валенці, Станіслаў Трыфанаў.

— Якія з нядаўніх выступаў у іншых краінах вам асабліва запомніліся?

— У Германіі адбыўся цікавы праект з Гёттынгенскім аркестрам пад кіраўніцтвам маэстра Крыстафа-Маціяса Мюлера — канцэрт рускай музыкі ХХ стагоддзя, у якім я спявала тры канцэртныя арбы Арама Хачатурана, якія не вельмі вядомыя нават меламам.

— З кім з канцэртмайстраў вы працуеце?

— З усімі нашымі выдатнымі тэатральнымі канцэртмайстрамі. Аднак асабліва мне блізкая Святлана Колас-Іванова. Канцэртмайстар у тэатры — і трэнер, і педагог. Кожнаму спеваку трэба «вуха», якому ён давярае. Таму што не заўсёды адэкватна сябе ацэньваеш. Часам думаеш, што праспявала геніяльна, а атрымліваецца зусім наадварот. Канцэртмайстар — вельмі важны чалавек у тэатры.

— Акрамя працы ў тэатры, вы займаецеся і выкладчыцкай дзейнасцю...

— Гэта мая другая праца, якой я ўвесь час займалася паралельна з асноўнай. У тэатр я трапіла толькі з чацвёртай спробы, спачатку на чвэрць стаўкі, потым тры гады працавала на палову стаўкі. Паколькі трэба было жыць і дзіця гадаваць, я выклала вакал — спачатку ў педвучылішчы, потым у педагогічным універсітэце. Паступова ўцягнулася і ўжо не магла адмовіцца ад выкладання. Я прапрацавала ў педагагічным універсітэце восем гадоў, атрымала званне дацэнта,

а затым Людміла Якаўлеўна Колас запрасіла мяне на сваю кафедру ў кансерваторыю. У Акадэміі музыкі я працую ўжо сем гадоў.

— Ці шмат у вас вучняў?

— Звычайна 2—4 чалавекі. Не магу сабе дазволіць больш, таму што, калі суміяшчаеш выкладчыцкую і творчую дзейнасць, атрымліваеш вялікую нагрузку на голас. На занятках жа не проста распавядаеш, але і паказваеш, як трэба выконваць той ці іншы твор. Таму часцяком оперныя салісты не хочуць выкладаць, хоць іх і запрашаюць. Пасля выступу на сцэне або рэпетыцыі ты не маеш магчымасці шмат адпачываць, таму што трэба ісці да студэнтаў. Але я разумю выдатна, што выкладанне калісьці будзе маёй асноўнай працай. Як педагог я таксама вучуся: калі тлумачу вучням, што і як трэба рабіць, я спрабую сістэматызаваць свой досвед. А студэнтам, думаю, цікава паслухаць свайго педагога на сцэне.

— Што адчуваеце, калі вашы вучні ў зале?

— Насамрэч, мы не думаем пра тое, хто сядзіць у зале. Артысты сканцэнтраваны на прадмеце сваёй працы — на музыцы, на дзеянні, што адбываецца на сцэне. Да таго ж, як бы ты ні глядзеў у залу, нічога не ўбачыш з-за святла сафітаў. Але артысты ўсё роўна энергетычна адчуваюць рэакцыю гледача.

Менавіта глядач — наш галоўны крытык. Мы атрымліваем задавальненне ад працы на сцэне і імкнёмся прыносіць людзям задавальненне. Ніякія тэхналогіі, машыны, роботы не заменяць жывую чалавечую эмоцыю, голас. Жывы голас, яго тэмбр аказвае каласальнае ўздзеянне на слухачоў.

Лічу, што ў нас вялікая прафесія... Ты паглыбляешся ў геніяльную музыку розных эпох і краін, якую выконвалі пакаленні спевакоў да цябе і будуць выконваць пасля. Ты маеш гонар працаваць з гэтай музыкай, служыш ёй і ўвесь час знаходзішся ў гукавым раі. І гэта не надакучае, таму што творы напісаны ідэальна. Увесь час лаўлю сябе на думцы, што я шчаслівая ў прафесіі і ў мяне няма прафесійнага выгарання.

— Вы часта з'яўляецеся на тэлеэкранях як медыйная персана...

— Калі запрашаюць выступіць у тэлеперадачах, на радыё, я згаджаюся. Мне цікава пераключыцца на іншы від дзейнасці, паграпіць у іншую сферу. Аднак не магу сказаць, што мне асабліва падабаецца бачыць сябе на экране, у гэтым плане я не настолькі люблю публічнасць. Але медыйнасць — частка нашай прафесіі. Магчыма, тэлегледачы, якія пакуль не з'яўляюцца прыхільнікамі оперы, убачыўшы мяне ў журы якога-небудзь тэлевізійнага шоу, вырашаць паслухаць што-небудзь з нашага рэпертуару і прыйдуць у тэатр оперы і балета.

— Мінулы і цяперашні тэатральныя сезоны — асаблівыя для тэатра і для вас...

— Сапраўды, у цяперашнім сезоне беларускі Вялікі адзначае 85-годдзе, а для мяне гэта 15-ты сезон працы ў тэатры. Наогул, і для тэатра, і для мяне 2017 год — вельмі значны: наш калектыў атрымаў Дзяржаўную прэмію за пастаноўку оперы «Сівая легенда». А я была ўганаравана высокім званнем народнай артысткі Беларусі. Я з гонарам прымаю яго, але разумю, што гэта ўзнагарода калектыўная. Дасягнуць гэтых вышынь мне дапамагла велізарная колькасць людзей, з якімі я працую ў тэатры, за гэта я вельмі ўдзячная калектыву і кіраўніцтву тэатра.

Вольга САВІЦКАЯ

АДКРЫВАЕМ БЕЛАРУСЬ

Дзе шукаць кадры, на якіх убачым сябе?

Падводзіць вынікі кінематографічнага года — справа трапяткая і адказная. Трапяткая таму, што вельмі многа добрых, шчырых стужак паспелі зняць айчынным рэжысёрамі за год, некалькі новых імёнаў з'явіліся на мапе кінематографічнай індустрыі, дзясяткі выдатных фестываляў прайшлі ў Беларусі. А адказна выбіраць лепшае таму, што з гэтага вынікае, быццам ёсць штосьці горшае (а яно сапраўды ёсць): на жаль, кінематограф не бывае без памылак, памылак і яшчэ раз памылак. Але ў перадавагоднія дні будзем згадваць тое, што атрымалася ў 2017 годзе.

1. СПАДЗЯВАННЕ НА «ЗАЎТРА»

Калі б «ЛіМ» выдаваў прэмію «Імя года», то гэта, безумоўна, была б Юлія Шатун. Дзяўчына, стужка якой стала сапраўды гучнай нотай у партытуры сёлетняга беларускага кінематографа, вырасла ў Мазыры, да якога і

Кадр з фільма «Заўтра».

адсылае яе візуальная гісторыя. Чаму яе фільм «Заўтра» заслужвае глядацкай увагі? Па-першае, гэта абсалютна рэальная, больш за тое, паўсюдная сітуацыя, якую складана назваць сюжэтам. Хутчэй можна сказаць, што гэта беларуская паўсядзёнасць, з якой кожны другі сутыкаецца штодня. Па-другое, Юлія не спужалася зрабіць кіно пра сваю сям'ю: ролі выканалі яе бацькі і брат, асноўнай лакацыяй стаў родны Мазыр, тэмай — складанае, але звыклае становішча, у якім аказалася яе сям'я. Па-трэцяе, «Заўтра» стаў адзіным за некалькі гадоў айчынным фільмам, які трапіў у конкурсную праграму «Маладосць на маршы» сёлетняга «Лістапада», што ўжо само па сабе не толькі крута, але і ганарова: гэта значыць, што стужка ўпісвае Беларусь у сусветны кантэкст. Пасля фестываля пра гэтае кіно вельмі многа пісалі беларускія і замежныя журналісты, у журы адзначалі, што фільм немагчыма глядзець без клубка ў горле, напэўна, ні адна айчынная ігравае карціна апошніх гадоў яшчэ не дасягала падобнага поспеху. А сама Юлія Шатун ні аднаго дня не вучылася на кінарэжысёра, таму і імя яе — у прамым сэнсе адкрыццё не толькі для глядачоў, але і для крытыкаў і кіназнаўцаў, якія таксама былі ўзрушаныя выдатным фільмам, бюджэт якога склаўся з цаны на квітку з Мазыра ў Мінск ды латарэйнага білета (гісторыя з якім, дарэчы, — адзіны выдуманы эпізод фільма), нават аператар Мікіта Аляксандраў здымаў кіно з-за любові да мастацтва ды сяброўскай павагі да рэжысёра.

«Заўтра» — гэта *must see* кожнага беларуса, таму што распавядае ў тым ліку і вашу гісторыю: бацька, настаўнік англійскай мовы, вымушаны расклеіваць аб'явы па пад'ездах, каб было чым аддаваць растэрмінаўку за куртку для сына, а маці марыць набыць шпалеры, каб скончыць зацягнуты рамонт. Стужка, якая зафіксавала наша сёння, кажа і пра тое, што абавязкова трэба спадзявацца на заўтра: галоўны герой знаходзіць грошы, каб купіць латарэйны білет: магчыма, калісьці ён атрымае за гэта ўзнагароду. Дарэчы, Юлія Шатун ужо напісала сцэнарый наступнай стужкі, але дэталы пакуль не раскрывае, тлумачыць, што цяпер яна «пад прыцэлам», таму далей будзе працаваць яшчэ больш адказна.

2. ЧАЛАВЕК ЦІ РОБАТ?

Датычна ігравага кіно, выбітнага тут сапраўды няшмат. Ёсць некалькі добрых прыкладаў якаснага кароткага метра (кштальту «Сяброў па перапісцы» Нэлы Васілеўскай, «Сумленнага погляду» Дзмітрыя Дзядка ды «Paranoid Android» Улады Сяньковай). Але трэба абавязкова адзначыць фільм, які перамог сёлета на фестывалі мабільнага кіно *velcom Smartfilm* — «Работнік года» Кірыла Нонга (дарэчы, да 31 снежня прымаюцца заяўкі на ўдзел у наступным фестывалі). Чаму важна адзначыць мабільнае кіно? Таму што кінематограф ідзе

ў нагу з часам, і сёння, каб быць рэжысёрам, не патрэбна адукацыя і дарагая тэхніка, нават грошы. Мабільнае кіно дазваляе спраўджаваць мары: калі ў аўтара ёсць ідэя, задума, сцэнарый, сябры ды мабільны тэлефон, ён можа адчуць сябе рэжысёрам. Тым больш што зараз такое кіно на аднолькавых правах змагаецца за галоўныя ўзнагароды ў свеце. Напрыклад, на Берлінале адзначылі фільм «Мандарын» амерыканскага незалежнага аўтара Шона Бэйкера, які цалкам зняты на камеру смартфона і апрацаваны таксама ў мабільнай праграме. Словам, калі раней людзей трэба было заахвочваць карыстацца смартфонамі, сёння яны могуць ствараць на іх мастацкія шэдэўры ўласнаручна, і беларус Кірыл Нонг — гэтаму доказ. У Нонга ёсць рэжысёрская адукацыя, якую ён атрымаў у Нью-Ёркскай кінаакадэміі, за плячыма — досвед у выглядзе некалькіх фільмаў, знятых у Амерыцы, а цяпер і перамога ў міжнародным фестывалі мабільнага кіно. Яго стужку «Работнік года» назвалі новым узроўнем беларускага кіно і кінематографічным мабільным сусветам, таму што фільм сапраўды зроблены выдатна (асабліва калі ўлічыць, што ён зняты на тэлефон!) і яго тэма — будучыня, якая, па даследаваннях, можа хутка нас напаткаць.

Рэжысёр стварыў фантастычную гісторыю пра свет, дзе людзі больш непатрэбныя, таму што ўсю працу за іх робяць роботы. Зараз на тэлеэкранах можна ўбачыць шэраг амерыканскіх серыялаў на гэту тэму, але Кірыл Нонг быў першы, хто распавёў пра гэта ў Беларусі. Дарэчы, распавёў якасна: ролі ў фільме выканалі малады расійскі акцёр Канстанцін Фісенка і заслужаны артыст Беларусі Анатоль Кашпераў, у якасці лакацыі выкарысталі «прытулак машын» — офіс адной з кампаній Парка высокіх тэхналогій, да выбару саўндтрэка таксама падышлі адказна: яго стварылі ўдзельнікі беларускага музычнага праекта *Mustelide*. Расказаць, пра што ж гэтае кіно, не варта, бо яго можна лёгка знайсці ў

Кадр з фільма «Работнік года».

інтэрнэце і паглядзець, не шкадуючы часу (выдаткаваць даўдзецца ўсяго 7 хвілін), але нават за гэтыя хвіліны Кірыл Нонг паспеў паставіць на вушы кінааматараў, экспертаў і звычайных глядачоў, якія спужаліся пакуль фантастычнага прыходу робатаў.

3. ШМАТ ГАДОЎ ТАМУ

Дакументальнае кіно Беларусі — наш асаблівы гонар. Легендарныя рэжысёры, традыцыі, якія можна назваць школай, і маладыя кінематографісты, якія шукаюць уласны шляхі выказвання: сёння айчынная дакументалістыка дзёрзка ўздзімае важныя тэмы, аб'ектыўна ацэньвае рэальнасць і знаходзіць новых герояў для сваёй краіны. Беларускія дакументалісты здолелі прывезці сёлета безліч прызоў з замежных конкурсаў (напрыклад, Галіна Адамовіч, Воля Дземка, Нэла Васілеўскай), прадставіць рэтраспектыву сваіх фільмаў у іншых краінах ды абараніць гонар беларускай дакументалістыкі на «Лістападзе». Добрага кіно многа не бывае, таму сёлета з'явіліся фільмы пра фатографа Сяргея Плытквіча, дырыжора Аляксандра Анісімава, акцёра Расціслава Янкоўскага, пра дзяцей, якія змагаюцца за сваё здароўе разам з бацькамі, пра выжыванне нашай вёскі. Немагчыма не згадаць і важныя фільмы пра заўятара футбола Васю-пешахода з фільма «Фанат» Андрэя Кудзіненкі, і пра блогера, які гадуе статак авечак са стужкі «Цар гары» Андрэя Куцілы, і пра падарожнікаў па памежных рэгіёнах Беларусі з карціны «Вакол Беларусі на роварах з матарамі...», пра якія мы ўжо пісалі, а гэты спіс можна працягваць бясконца!

У 2017 годзе адзначылася 500-годдзе беларускага кнігадрукавання, таму асабе Францыска Скарыны надалі асаблівую ўвагу і кінематографісты: на «Беларусьфільме» была знятая стужка «Першадрук». Рэжысёр Ігар Чышчэня разам з рэдактарам Уладзімірам Марозам паспрабавалі пападарожнічаць па «месцах сілы» нашага продка і распавесці яго гісторыю праз пейзажы, кнігі і вуснамі даследчыкаў скарынаўскай спадчыны. Дарэчы, стравальнікі адышлі і ад нашага ўяўлення пра Скарыну: з падручнікаў памятаем яго партрэт у беразе,

над кнігай, але ці ведаем штосьці яшчэ? Напрыклад, што перакладзеная ім Біблія не мела дабраславенняў ні адной з цэркваў, бо першадрукар хацеў з'яднаць усіх вернікаў; што гэта асоба з ліку геніяў хоць бы па светаадчуванні; што ён патрыёт, які меў асаблівую сувязь з беларускай зямлёй. На экране мы ўбачым менавіта таго Скарыну: глыбокага, удумлівага, павольнага, але які заўсёды паспяваў апераджаць свой час, магчыма, таму многія яго і не разумелі.

Кадр з фільма «Першадрук».

Яшчэ адна асаблівая стужка — «Янка Купала» Віктара Асюка. Здаецца, Асюк зрабіў фільм, не падобны да сваіх іншых стужак. Космас Янкі Купалы ён адлюстраван не ў выглядзе біяграфіі, храналогіі і іншых дакладных звестак, а праз стаўленне да яго нашых сучаснікаў. Можна нават казаць пра ўласны мікрасвет, які стварыў унутры беларусаў Купала: нябачны, часам незразумелы і эфемерны. Галоўнае пытанне, на якое хоча адказаць Асюк і просіць пра гэта ж глядачоў: «А ці ведаем мы Янку Купалу?». І адказ, хутчэй за ўсё, будзе шакаваць... Калі дыпламаты чытаюць вершы песняра на розных мовах, — ці адчуваюць яны Купалаву душу? Калі школьнікі вучаць на ўроках яго вершы на памяць, ці спрабуюць яны раскусіць іх сэнс? Але Віктар Асюк знайшоў разуменне Купалы і любоў да яго: у народзе, дзе спяваюць «Явар з калінай», дзе ў жыцці «працоўнаму чалавеку без вершаў нельга».

Жанчыны ўсё часцей ідуць у дакументальнае кіно, у Беларусі такіх прыкладаў некалькі, і адзін з іх — Юлія Ралко. За некалькі месяцаў яе дакументальная стужка «Орша... Мінск... Орша» знайшла некалькі пляцовак для кінапаказаў, сотні ўдзячных глядачоў і некалькі запрашэнняў на фестывалі (дзе адборшчыкі не верылі, што такое сур'ёзнае, жорсткае кіно зняла маладая дзяўчына). Таму што яе дакументалістыка — пра іншую Беларусь, пра тое, што пакінулі за кадрам многія рэжысёры, пра суровыя рэаліі правінцыяльнага жыцця. Юлія зняла кіно пра жыццё моладзі ў Оршы, а яно такое: жорстка маладыя людзі не бачаць нічога яркага ў сваім маленькім горадзе, але не збіраюцца нічога змяняць. Рэжысёр выношвала ідэю фільма 5 гадоў, а рэалізавала ўсяго за некалькі месяцаў і адзначае, што пасля безліч паездкаў

Кадр з фільма «Орша... Мінск... Орша».

у Оршу для яе гэтая назва стала намінальнай: там дагэтуль адчуваецца прысутнасць «ліхіх 90-х». Можна сказаць, што гэты дакументальны эксперымент стаў свайго роду правадніком у правінцыяльнае асяроддзе, дзе ёсць свае праблемы і свае героі, адкуль хтосьці здольны вырвацца, але ўсё роўна захоўвае «ўнутраную Оршу». Калі хочацца зразумець, чаму чалавек так залежыць ад горада, як людзі забываюцца на глабальнае за бытавымі праблемамі і чаму з гэтага кола так складана выйсці, фільм Юліі Ралко дапаможа: гэта навука жыцця.

А Год навукі, які падыходзіць да свайго лагічнага заканчэння, навучыў многаму і кінематографістаў. Таму што сёлета ў кіно адбылося няшмат, але гэта вельмі гучныя, патрэбныя і ўнікальныя адкрыцці. І, як у навуцы, у беларускім кінематографіе яшчэ будзе шмат сюрпрызаў і новых імён, якія ўпішуць нашу краіну ў сусветны кантэкст.

Маргарыта ДЗЯХЦЯ

Навука кампазіцыі

«Кросны» Канстанціна Яськова

кштальту «Музыкі ў метро»: можна было паслухаць Баха і іншых кампазітараў; дапамагалі арганізаваць акцыю да дня нараджэння Шапэна сумесна з Польшкім інстытутам у «Сталіцы»; падтрымалі выданне зборніка дзіцячых фартэп'янных п'ес.

— **Вы сталі першым кампазітарам, які «дакрануўся» да формы *Composer in residence* ў Беларусі. Гэтану эксперыменту патрэбен працяг?**

— Такая практыка вельмі цікавая, але яна не дасць плёну, пакуль не будзе паўсюднай: гэтая форма павінна быць у кожным калектыве са штогадовай зменнай кампазітара па конкурсе ці валявым рашэнні кіраўніка. Для заходніх тэатраў гэта наогул абавязковы спосаб супрацоўніцтва, бо напісаць оперу ці балет — тытанічная праца. Наогул, сэнс у тым, што кампазітар працуе толькі над гэтым праектам і адкідвае ўсё астатняе, за гэта атрымлівае ў тым ліку і грашовую падтрымку. Нашы кампазітары гатовыя пісаць музыку бясплатна, а калі ім пачнуць хоць колькі за гэта плаціць, вынік будзе неверагодны! Такую форму трэба ўвесці як абавязковую, і гэта вырашыць шэраг праблем: з'явіцца новы рэпертуар, кампазітары будуць мець працу ды кантактаваць з калектывамі.

— **Вы працавалі з Камерным аркестрам Беларусі. Лёгка знайшлі паразуменне з музыкантамі?**

— Гэта вельмі прафесійны калектыв, які многаму мяне навучыў, у тым ліку і таму, што мне шмат чаму яшчэ трэба вучыцца! Мне пашанцавала з аркестрам: там ёсць касцяк музыкантаў, паміж якімі заўважна моцная сувязь, яны працуюць як адзіны арганізм, разумеюць і адчуваюць адзін аднаго ў прафесійным плане. У гэтага калектыву — асабліва аўра, і я змог уявіць, якую музыку ім было б цікава іграць, які твор раскрываў бы аркестр у большай ступені. Такое вивучэнне калектыву, паглыбленне ў атмасферу таксама важнае для кампазітара, каб ён разумеў, як дзейнічае гэты арганізм, таму *Composer in residence* важны яшчэ і з гэтага пункту гледжання, але сапраўды ёсць небяспека, што не ўсталяецца кантакт паміж аўтарам музыкі і выканаўцамі, хоць гэта не мой выпадак: я не праяўляў творчага эгаізму і прыслухоўваўся да парадаў Яўгена Бушкова ды прапаноў музыкантаў.

— **У выніку атрымалася містэрыя «Кросны Макошы», натхнёная вашай любоўю да фальклору...**

— Так, фальклор заўсёды быў для мяне крыніцай інспірацыі, народная музыка натхняе мяне інтанацыйна. Я дакладна ведаў, што гэта будзе твор для народнага голасу і аркестра, Бушкова таксама захапіла ідэя ўвесці народны тэмбр, знак нацыянальнай культуры. Хацелася напісаць жаночы твор, таму што беларуская традыцыя дзесьці на 80% жаночая, як і тэматыка песень. Таму было цікава стварыць абагульнены вобраз беларускай жанчыны ў народнай культуры: ідэя кола і колазвароту зразумелая кожнаму і актуальная, а кола каляндарнае тоеснае колу чалавечага жыцця, і прырода таксама развіваецца па гэтай схеме. Цыклічнасць прыроды і жыцця жанчыны вельмі падобныя і ў беларускім фальклору, а жаночы пачатак заўсёды быў тоесны зямлі: яны абедзве даюць жыццё. Разам з салісткай Эвялінай Шчадрыной мы вельмі доўга выбіралі песні. Важным быў і паэтычны тэкст: каб абазначыць маркеры. У асноўным песні былі каляндарныя, прыродныя, з бытавой афарбоўкай, мы не хацелі паглыбляцца ў трансэндэнтныя сферы. Самой Макошы на сцэне няма, гэта не салістка, як лічаць некаторыя, а багіня, якая выткала гэты «песенны» лёс. Дарэчы, мы доўга думалі над назвай, якая б настроивала на не бытавы лад, а сыходзіла ў духоўныя сферы, і слова «кросны» падалося трапным: ткацтва заўжды было сакаральным працэсам з сімвалічным значэннем.

— **А якія яшчэ тэмы вас інспіруюць?**

— Дакладна — рэальнасць, але гэта шырокае паняцце. Я б сказаў, што творчы працэс для мяне — лясвіца, а першая я прыступка — імпульс з боку, напрыклад заказ ад кагосьці. І я прыблізна ведаю, якім павінен быць склад кампазіцыі, і ўжо гэта пачынае мяне інспіраваць: якім можа быць гучанне інструмента ці голасу? А далей я пачынаю шукаць тэму, якая была б дарэчнай кантэксту. Апошні час мяне натхняе штосьці звязанае з простымі рэчамі і прастагой наогул, важна, каб у творы была выразная ідэя і мінімальныя сродкі, такі аскетызм. Мне падабаецца эстэтыка «новай прастаты», і я знаходжу ў ёй шмат ідэй. І тое, што музыка павінна быць прастай — не значыць, што беднай ці саладжавай, але думкі тут перадаюцца максімальна лаканічна і дакладна. Я б сказаў, слухач павінен ледзьве не дакрануцца да маёй музыкі, каб зразумець, пра што я размаўляю з ім на музычнай мове.

— **Вы, як чалавек творчы, верыце ў мастацтва?**

— Гэта асабліва сфера, я вылучаю яе з усіх, але не думаю, што тут ёсць нешта таямнічае. Магчыма, калі толькі вынік творчасці. Я ўсё ж прытрымліваюся навукі, а калі казаць пра паняцці натхнення, азарэння, то яны ўжо наследаваныя. Іншае пытанне, якія яны прыходзяць, працяжляюцца і як гэта ўвасабляецца ў музыцы? То-бок, я б аддзяліў творчы працэс ад мастацкага прадукту. Думаю, не трэба адчуваць містычнае трапятанне перад мастацтвам, хоць культура, безумоўна, — найглыбейшая ідэя: яна можа разумецца, усведамляцца, а можа толькі адчувацца ці ўспрымацца інтуітыўна. Мы не здолеем зразумець гэтую ідэю, калі не дакранаемся да прадукту мастацтва. Здаецца, Кант адзначаў, што мастацтва не мае практычнай значнасці, але мае каштоўнасць для грамадства. Гэта збор каштоўнасцей, у якія можна верыць, а гэта набліжае мастацтва да рэлігіі.

— **Разам з класічнай музыкай вы цікавіцеся ў электроннай — напісалі 2 альбомы...**

— Я ўспрымаю электроніку ў якасці сродку: чаму б не выкарыстаць усе магчымае? Прычым з дапамогай камп'ютарных праграм можна дасягаць самых неверагодных мастацкіх эфектаў і паказваць новую эстэтыку, якая не ўласцівая акадэмічнай музыцы. Гэта цікава і прагрэсіўна, а такога гучання ніколі не дасягнеш праз акустычныя інструменты. Таму электроніка — цэлы сусвет, і калі займацца ёй сур'ёзна, то можна пісаць музыку наогул без акустычных інструментаў, і яна будзе не горшая, са сваёй эстэтыкай і падыходамі. Альбомы, якія я выпускаю, не зусім самастойныя: я ствараю іх з беларускім электронным музыкантам Аляксандрам Цурко, менавіта ён «унягнуў» мяне ў электроніку, мы стварылі разам 2 эксперыментальныя праекты. Я выкарыстоўваю электроніку і сам, напрыклад, калі агучваю фільмы падчас фестывалю «Кінемо».

— **У літаратуры існуе абмежаваная колькасць сюжэтаў — кажуць, 36, 20 ці наогул 7. А што з музыкай? Яна таксама не бясконца?**

— Борхес казаў, што наогул 4 сюжэты існуюць! Што да музыкі, то прыныцы пабудовы гэтай формы, якія драматычна набліжаюць музыку да літаратуры, таксама прапаноўваюць мала рэцэптаў. Музыка можа быць гучнай і ціхай, тут ёсць кульмінацыі і спады, вось і ўсе формулы. Але і кампазітар, і дасведчаны слухач цікавіцца, як гэтая формула іграе ў дадзенай сітуацыі і ў канкрэтнага чалавек: мастацтва кампазіцыі менавіта ў вывучэнні такіх схем і заключанае. У мастакоў таксама ёсць некалькі колераў, але важна тое, як розныя мастакі малююць адзін і той жа прадмет. Музыка невычарпальная, як і іншыя віды мастацтва.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

Канстанцін Яськоў падчас праекта «Кінемо».

Будучыня беларускай музыкі ствараецца тут і цяпер: калі надакучылі Бах ды Моцарт, ёсць безліч айчынных альтэрнатыв, якія чакаюць у залах філармоній. Адна з асоб, музыка якіх упісвае Беларусь у сусветны кантэкст, — малады кампазітар Канстанцін Яськоў. Яго творчасць можна пачуць у спектаклі «Ціхі шэпт крокаў, што сыходзяць», у эксперыментальных электронных альбомах *Zona Opus Posth i Ludus Mobilis*, а таксама ў Белдзяржфілармоніі, для якой у межах першага для Беларусі праекта «*Composer in residence*» ён напісаў містэрыю «Кросны Макошы». Кампазітар распавёў, як можна палюбіць айчынную музыку, у якое мастацтва ён верыць і хто такая Макоша.

— **Звычайна музыку ў якасці занятку для сваіх дзяцей выбіраюць бацькі, гэта гісторыя многіх музыкантаў, у тым ліку і ваша...**

— Мае бацькі выкладалі музыку, таму іншага лёсу, напэўна, не было — досыць прадказальна. Хоць да апошняга моманту ў мяне былі пытанні, якую прафесію абраць, але я вырашыў, што трэба ісці па шляху музыкі. Вучыўся ў Гродзенскім музычным вучылішчы як піяніст, а паралельна вывучаў кампазіцыю ў Вітала Радзівонава. Мне наогул кампазіцыя падабаецца больш, заўсёды бачыў тут шмат плюсаў: выдатна пасуе інтравертам, якія не любяць працаваць на сцэне, ды ўласнай творчасці тут больш, менш сутыкнення з чужымі творами.

— **У вас ёсць досвед навучання ў Беларусі і Польшчы. Якія перавагі ў гэтых краінах у плане музычнай адукацыі?**

— У Беларусі вельмі моцная школа выканаўцаў, асабліва піяністаў, але датычна кампазіцыі, мне падаецца, што падыход у нас крыху кансерватыўны і залішне акадэмічны, хоць і тут ёсць пэўныя плюсы: у нашай сістэме можна атрымаць фундаментальную тэарэтычную базу. У Польшчы ў меншай ступені звяртаюць увагу на тэарэтычную падрыхтоўку, але шмат часу выдаткоўваюць на практычныя заняткі і ўзаемадзеянне студэнта з рэальнымі выканаўцамі, нават навучэнцы маюць магчымасць прапанаваць сваю музыку, у тым ліку і знакамітым артыстам. Таксама немагчыма не дадаць, што там бязмежная колькасць грантаў, стыпендыяў і замоў ад калектываў, гарадоў, фондаў, і гэта дапамагае музыкантам. Магчыма, гэтая перавага практыкі пасля запаўняе недахопы ў тэарэтычнай падрыхтоўцы — у Польшчы больш спрыяльнае асяроддзе для рэалізацыі кампазітара.

— **Вы неаднойчы казалі, што кампазіцыя — гэта для вас хобі, а не прафесія...**

— Так, калі казаць пра сур'ёзную музыку, то, зразумела, прахочу за яе немагчыма, але адваротная сітуацыя з эстраднай, песеннай і прыкладнай. Я магу сказаць, што не магу выжыць за кошт кампазіцыі, але я не ставіў сабе мэтай займацца толькі прыбытковымі праектамі. Калі былі б замовы ад калектываў, сітуацыя лёгка выправілася б. У асноўным усе кампазітары ў Беларусі займаюцца яшчэ і выкладчыцкай дзейнасцю, журналістыкай. Таму я і кажу, што гэта хобі: даводзіцца працаваць дзесьці яшчэ, каб мець магчымасць

ствараць музыку ўжо ў вольны час. Гэта прафесія, але не праца. Беларускіх аўтараў, якім пашчасціла злучыць прафесію і працу, адзінкі. А наогул, кампазітарам нават не трэба асаблівых умоў — было б фінансаванне. На жаль, ніякі энтузіязм не можа захаваць кадры, таму і няма прыкладаў, якія б паказвалі росквіт культуры ў бедных краінах.

— **То-бок, можна сказаць, што беларускія музыканты ў нейкім сэнсе ўтапісты?**

— Сапраўды, утапічнае мысленне ўласцівае музыкантам наогул. Але наша сістэма культурнага функцыянавання, у прыватнасці музыкі, не ідэальная ў плане прасоўвання чагосьці новага. Тым не менш гэта часова з'ява: напрыклад, ва Украіне зараз вельмі шмат музыкі, фестывалю, пабольшала шляхоў творчай рэалізацыі і нават кажуць пра перанасычанасць. Мяркую, многае залежыць тут ад таго, ці ёсць адкрытасць і жаданне грамадства рухаць культуру. Калі звязаць утапізм з эканамічным складнікам, то гэта дасць вялікі рост музыцы ў Беларусі, таму што ў нас сапраўды шмат выдатных музыкантаў, якія зараз працуюць на энтузіязме, а калі дадаць да гэтага працоўныя эканамічныя механізмы, то прагрэс будзе заўважны.

— **Наша грамадства разумее каштоўнасць беларускай музыкі?**

— Сітуацыя з айчыннай музыкай у нас такая, што трэба прывіваць любоў да яе. І, думаю, варта рабіць гэта спачатку мэтанакіравана, дырэктыва, каб пасля гэта стала натуральным працэсам. Перакананы, што ў кожнай праграме айчыннага калектыву павінен быць хоць невялікі твор беларускай музыкі, і неабавязкова стары, а часам і прэм'ерны. Не сакрэт, што дзяржаўныя калектывы маюць план па канцэртах: можна дадаць туды і беларускую музыку — з такіх крокаў пачынаецца пазнаванне айчыннай творчасці. Любоў у гэтым сэнсе — паняцце адноснае, а калі сапраўды дапамагчы слухачу дайсці да беларускай музыкі спачатку дырэктыва, ужо праз 5—10 гадоў вынікі будуць заўважныя, а айчынныя творы пачнуць пазнаваць, яны стануць звыклымі. Бо як можна любіць ці не любіць тое, чаго мала, да чаго не дакранаешся? У нас проста не ведаюць, што беларуская музыка — выдатная, цяпер яна вельмі розная, і дакладна не горшая за замежную. І не толькі сучасная: у нас былі цікавыя кампазітары, якіх па розных прычынах складана зараз звязаць з нашай краінай, шмат тых, хто пісаў за мяжой, але гэта таксама была беларуская музыка.

— **Вы папулярнызеце айчынную музыку яшчэ і праз Асацыяцыю маладых беларускіх кампазітараў, старшынёй якой з'яўляецеся. Чым займаецца арганізацыя?**

— Мы ўваходзім у Беларускі саюз музычных дзеячаў. Цяпер наша асацыяцыя не вельмі актыўная, але ў нас ёсць некаторыя прыватныя ініцыятывы, хоць і не так шмат. Часам дапамагаем вырашаць юрыдычна-арганізацыйныя праблемы музыкантам, і гэта ўсё, што мы можам сёння. Тым не менш у колькасць праектаў, якіх мы маем дачыненне, уваходзіць некалькі культурна-сацыяльных ініцыятыў

Ёлка-style

Як упрыгожым, так і правядзём...

Ёлка — не проста сімвал свята. Ці думалі вы, што яна можа стаць сапраўдным арт-аб'ектам у хаце ці нават на вуліцы? Калі, напрыклад, адысці ад стэрэатыпаў і ўпрыгожыць яе крэатыўна. Крохкія бліскучыя шарыкі, гірлянды ды пакупныя святочныя аксесуары ніхто не адмяняў. Але сёння існуе шмат ідэй, каб не проста арыгінальна, але і дастаткова танна стварыць самім навагодні арт-аб'ект. Здаецца, што самае простае — знайсці ў шафе скрынку з ёлачнымі цацкамі і пачаць упрыгожваць зялёную красуню. Аднак у наш час ёсць прафесійныя і нават дызайнерскія падыходы да гэтай адказнай справы: ёлка можа стварыць настрой на ўвесь год і нават запраграмаваць яго падзеі, сцвярджаюць спецыялісты.

ДОМА: З ФАНТАЗІЯЙ ДЗІЦЯЦІ

Дзеткам будзе цікава ствараць ёлкі з каляровай паперы. Намалюваўшы тры разы ёлку, напрыклад, на сінняй, аранжавай і белай паперы, пасля склеіўшы яе па краях, можна атрымаць авангардную ёлку, якая не застаецца без увагі. А можна зрабіць ёлку з кніг нават на паліцы, правільна прадумаўшы кампазіцыю. Даволі арыгінальныя атрымліваюцца ёлкі з цукерак.

Старшыня Беларускага саюза дызайнераў Дзмітрый Сурскі адзначае, што любоў да ёлак фарміруецца ў дзяцінстве. Таму, каб у далейшым чалавек жадаў не проста выканаць традыцыю, а яшчэ і прывучаўся знаходзіць адметныя падыходы, бацькам неабходна разам з дзіцем скарыстоўваць розныя кампазіцыйныя хады: напрыклад, стварыць ёлку з алоўкаў ці нават з канструктара.

— У дызайнераў да ёлак стаўленне больш творчае, крэатыўнае, — распавядае Дзмітрый Сурскі. — Мы ўвогуле не ўспрымаем штучныя ёлкі. Асабіста для мяне ёлка — яднанне з прыродай. У сябе дома я зараз рэдка ўвасабляю арыгінальныя ідэі ўпрыгожвання ёлкі,

аднак вельмі люблю ствараць прыгожыя кампазіцыі з галінак, якіх заўсёды ўдосталь на ёлачных кірмашах. Адным разам у саюзе дызайнераў павесілі ёлку «нагамі» да столі, а каб яна хутка не асыпалася, мы яе прамачылі рознымі кропельніцамі — каб не трэба было паліваць. Ёлка атрымала падсілкоўванне і вісела даволі доўга. Акрамя таго, што незвычайная ідэя, яшчэ і эканомія месца. Асабліва актуальнай такая ідэя будзе для сем'яў, у якіх ёсць маленькія дзеці і хатнія жывёлы. Яшчэ адна мая крэатыўная ёлка, якая запомнілася, была зроблена з веласіпедных колаў. Атрымалася брутальная і вельмі цікавая кампазіцыя. А ўвогуле ёлкі можна рабіць літаральна з усяго. Фларысты могуць рабіць ёлкі з кветкаў. А ў хатніх умовах у ход могуць ісці ўсе падручныя сродкі, можна выкарыстоўваць нават жалеза і дрот. Памятаю, як калісьці Андрэй Капуснікаў рабіў вельмі цікавыя ёлкі з іржавага жалеза.

НА ВУЛІЦЫ: МАРКЕТЫНГ У ДАПАМОГУ

Дарэчы, сёлета ўпершыню ў многіх гандлёвых цэнтрах Мінска ёлкі сталі падвешваць да столі. Вялікая

колькасць такіх ёлак выклікае захапленне: ёсць адчуванне, што трапіў у іншае вымярэнне. Што адметна, у такіх будынках робяць шмат ёлак з прадукцыі, якая прадаецца ў крамах. Напрыклад, ёлкі з касметыкі альбо джынсавыя ёлкі. Аднак на вуліцах Мінска на большасці святочных пляцовак па-ранейшаму пануе класічны стыль упрыгожвання ёлак.

— Тое, як упрыгожваюць ёлкі ў нас на вуліцах, досыць затратна. Вядома, усё гэта стварае настрой, падштурхоўвае людзей выходзіць на вуліцу. Хоць, на мой погляд, можна было б рэалізоўваць і арыгінальныя праекты, звязаныя з інсталяцыямі, аб'ектамі функцыянальнага прызначэння (за гэтыя ж бюджэты), — мяркуе Дзмітрый Сурскі. — Напрыклад, можна было б зрабіць маленькую вуліцу крамак глінтвейна, менавіта не адну маленькую, як цяпер бачым, а цэлую вуліцу. Было б правільна, каб там прадавалі не толькі глінтвейн, а таксама беларускія традыцыйныя напіткі. А вакол паставіць рознакаляровыя ёлкі. Можна было б зрабіць адну вялікую ёлку з маленькіх ёлак, упрыгожыўшы яе толькі агнямі, — атрымаўся б незвычайны арт-аб'ект. А ў будынках можна рабіць смачныя ёлкі, напрыклад, з цеста або садавіны. Калі сын вучыўся ў Вільнюсе, у іх было кулінарнае заданне, і мы з жонкай паралі яму зрабіць дрэва з батона, сасісак і пяташкі — атрымалася цікава. Думаю, што гэты спосаб можна выкарыстоўваць для стварэння навагодняй ёлкі.

З МАРАМІ: КАБ ЗДЗЯЙСНЯЦЬ ЖАДАННІ

Навагодняя ёлка можа быць увасабленнем мары. Упрыгожваючы яе, вы можаце адлюстраваць усё, чаго чакаеце ад жыцця. Магчыма, жадаеце нарадзіць дзіця? Тады ўпрыгожце ёлку маленькімі анёламі. Жадаеце больш падарожнічаць? Тады можна ўпрыгожваць ёлку сцягамі розных краін. А калі ў наступным годзе вырашылі вывучыць новую мову, стварыце ёлку з літар. Псіхалагі кажуць, што мары пачынаюць здзяйсняцца, калі мы пачынаем рабіць маленькія крокі да іх. Дык, можа, упрыгожванне ёлкі — гэта і ёсць той самы маленькі і вырашальны крок? А цяпер загадайце жаданне: яно падкажа, якой павінна быць ваша ёлка, каб яго здзейсніць.

Вікторыя АСКЕРА,
фота аўтара

Мін
Выходзіць з 1932 года
16+
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»
Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Ніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zvyazda.minsk.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zvyazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03
адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
адзел «Кніжны свет» — 292-56-53
бухгалтэрыя — 287-18-14
Тэл./факс — 292-20-51

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Тэхнічны рэдактар,
камп'ютарная вёрстка:
А. В. Бізункова

Камп'ютарны набор:
А. І. Грамыка
Стыльрэдактар:
Н. А. Святлова
Нумар падпісаны ў друк
28.12.2017 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 1488

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэк 220013
Заказ — 4607
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Пры перадруку просьба спасылца на «ЛіМ». Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Аўтары паведамляюць прозвішча, імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі, месца працы, адрас з індэксам. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.

© Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2017
© ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», 2017
© Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"», 2017

